

1574
Nr. 7537-A. S. Vasulescu. 1922 Iunie 28/15 Mie
Bucur

PORTRETELE

LUI

HORIA, CLOȘCA ȘI CRIȘAN

DE

BCU Cluj Central University Library Cluj
IOAN C. BĂCILĂ

RETIPĂRIRE DIN «TRANSILVANIA».

SIBIIU,
TIPARUL TIPOGRAFIEI ARHIDIECEZANE
1922.

15747

Portretele lui Horia, Cloșca și Crișan

de Ioan C. Băcilă.

În anul 1784 izbucnește revoluția țăranilor Români din Transilvania, condusă de Horia, Cloșca și Crișan, din cauza asupririlor nobililor Unguri, întinzându-se din părțile munților apuseni în comitatele Zarandului, Abrudului, Hunedoarei, Clujului, Albei, Aradului, până în comitatul Sibiiului pe la Vințul de jos, și această mișcare condusă de Horia și având de ajutori pe Cloșca și Crișan, a avut răsunet în toate statele Austriei, până la Viena, punând pe gânduri pe împăratul Iosif II neștiind care este cauza. Este drept că Românii s'au plâns de multeori împăratului pentru nedreptățile ce le suferă, dar toate ordinele date, nobilii Unguri au știut să le ocolească.

Numai conscrierea militară din Ianuarie 1784 care hotărâ că toți ce se fac grăniceri scapă de iobăgie, primesc pământ și sunt oameni liberi, a făcut să izbucnească revoluția. Atunci o mulțime de comune se înscriu la grăniceri și până în luna Iulie, 81 de comune din comitatele Albei, Turdei, Zarandului și Cetății de Baltă se înscriu la regimentele grănițarești și de aci înainte nici un țăran înscris la grăniceri nu mai voia să asculte de nobilii Unguri, ba îi și amenința. În primele zile ale lunii Octomvrie izbucnește revoluția mai întâi în comitatul Zarandului și se întinde repede în alte șase comitate, conducerea având-o Horia. Nobilimea face plângere guvernatorului Transilvaniei, Samuil Brukenthal, comandamentului militar din Sibiiu și în cele din urmă plângerile nobililor ajunge la urechile împăratului, care ordonă armatei să înăbușe revoluția punând și un premiu de 300 de galbeni asupra fiecărei căpităanii (Horia, Cloșca, Crișan). Din cauză că armata imperială lucră din răspuțeri pentru potolirea revoluției și pentru prinderea lor, ei s'au retras în munții Albacului, în marea pădure a Scorăcetului și în ziua de 27 Decemvrie, Horia și Cloșca sunt prinși de 7 țărani Români conduși de doi țărani, Stefan Trifu și Nuțul Mățieș. Horia și Cloșca sunt aduși la Alba-Iulia și închiși în fortăreață; peste o lună este prins și Crișan, dar ca să scape de tortură se spânzură cu cureaua dela opincă. Nobilimea ungurească putea fi liniștită acum că vederea morții și a flacărilor focului dela castelele lor nu o mai aveau în față. Horia și Cloșca trebuiau să-și urmeze mai departe drumul hotărât de soartă și să moară ca niște martiri pentru neamul lor. În ziua de 26 Februarie 1785 se pronunță sentința de moarte asupra lui Horia și Cloșca «să li se frângă cu roata toate membrele corpului, începând de jos în sus, întâi lui Crișan și apoi ui Horia». În ziua hotărâtă pentru execuție erau de față

peste 6000 de oameni din comitatele Hunedoara, Cluj, Sibiu, aduși cu sila ca să vadă moartea prin tortură. Întâi-a fost frânt cu roata Cloșca, primind 20 de lovituri dela picioare la cap și Horia privea la tortura tovarășului său de arme. Horia a primit 2 lovituri de roată, una la fluerul piciorului drept și alta la piept. După ce au murit, trupul lor au fost despicat în patru bucăți, capul și membrele corpului au fost duse pe la răspântii, pe unde au făcut răcoala, și intestinele și inima au fost îngropate în locul de tortură. Români miloși i-au dus trupul și l-au îngropat la Tebea, punându-i la căpătâiu un gorun, care astăzi se numește «Gorunul lui Horia». De atunci au trecut 136 de ani și trupul lui Horia odihnește în pace sub străjerul credincios ce îmbrățișează un alt erou al neamului nostru, pe Avram Iancu. Moartea lui Horia, Cloșca și Crișan a pecetluit sacrificiul unui neam întreg. Prin moartea lor s'a adus ștergerea iobăgiei, frângerea cu roata — de care ei înșiși au perit — traiul mai omenesc al unui neam întreg și sacrificiul cel mai desăvârșit al unor oameni ce n'au gândit să fie răsplătiți.

Revoluția a făcut mare vâlvă în Transilvania, s'au făcut o mulțime de excese din partea unora și altora și nobilimea ungurească se credea pierdută. Numai după potolirea revoluției și după liniștirea spiritelor s'a scris o întreagă literatură asupra acestei revoluții a lui Horia și în special anul 1784—1785 este bogat în scrieri asupra acestui lucru, ceea ce probează că n'a fost un eveniment politic fără însemnătate.¹ Tot în acest timp s'a făcut și portretele acestor trei eroi martiri, îndată ce au fost prinși; s'au făcut în aramă, ipsos, siluete, mai mult sau mai puțin adevărate. La început s'a crezut că ei sunt nobili și au căutat să-i facă cât se poate de frumoși și numai după ce s'a văzut că sunt țărani, îmbrăcați cu cojoc și opinci, i-au făcut aproape în caricatură. Totuși unele din portrete sunt aproape de adevăr. Dupăcum în anul 1784—85 s'a scris asupra revoluției lui, tot în acel timp sunt făcute de autori străini, un număr de 50 de portrete, făcute la Viena, Erfurt, Regensburg, Königsberg, Strassburg, Nürnberg și Alba-Iulia. Gravorii și editorii sunt de mâna întâi ca Iacob Adam,² Antonius Aloysius, editorul Artaria din Viena, Bulmann, Kaufman Abraham și Hl. Predich din Alba-Iulia, Mangot, Mayr din Regensburg, Moeglich din Nürnberg, F. C. Rehe — student în matematici și filozofie — din Königsberg, Fr. Stöber din Viena³ și Iohan Martin Will din Augsburg. Horia, Cloșca și Crișan erau cunoscuți acum în Transilvania, Ungaria, Austria și Germania.

Această muncă încetează, ca să reînceapă mai târziu prin anii 1863—1880, când se fac cercetări mai amănunțite asupra revoluției lui Horia și asupra

¹ Pentru scrierile asupra revoluției lui Horia se poate consulta bibliografia dela începutul cărții lui Nicolae Densușianu *Revoluția lui Horia în Transilvania și Ungaria 1784—1785*, pag. 6—28.

² Gravor în aramă în Viena 1748+1811. A făcut aproape 100 de portrete.

³ Franz Stöber vestit gravor în aramă în Viena 1795+1858. A făcut o gravură în aramă, reprezentând prinderea lui Horia și Cloșca (vezi Nr. 57) bine executată, portretele puțin asemănătoare, făcută în anul c. 1815.

portrelelor lor și în acel timp apare o serie întreagă de portrete, luate după gravurile din 1784—85, făcute toate în București.¹ Portretele lor s'au căutat să se dea cât se poate de exact; la început s'a bănuir că Horia ar fi un nobil care a provocat revoluția și i-a dat înfățișare de nobil (Nr. 5), apoi după ce a fost prins și s'a văzut că el și Cloșca sunt țărani, le-a dat unele portrete aproape la întâmplare, dar se poate să fi fost și desenatori neindemânatici, sau să fie făcute tendențios, pentru că unele par să fie niște caricaturi. Horia are mai multe înfățișări. La gravorul Iacob Adam (Fig. 1, 2) este același tip, nasul mare, mustățile asemenea și îmbrăcat cu sarica prinsă la piept și cu căciulă, care este dată și în siluete; ceea ce este exagerat, este așa zisa decorație a lui Horia. Dacă gravorul a pus-o, s'a ținut de tradiția ce circula în acea vreme. Dar în gravurile lui Iacob Adam — cari sunt de format mic și lucrate cu cea mai mare delicateță, scoțând în relief figura prin puncte gravate — se vede la Horia, acea constituție robustă, privirea severă și toată înfățișarea lui este a omului hotărât în acțiune.

Un alt portret îl arată ca pe un țăran (fig. 3), ras până în creștetul capului și cu părul împletit în dreptul urechilor formând un inel, așa după cum eră portul Moșilor din Transilvania. După descrierea persoanei lui Horia de către armată ea se potrivește și în portrete «statură de mijloc, talie mai mult subțire ca groasă, părul scurt, castaniu deschis, mustăți aproape roșietice, față ovală, nasul ascuțit, umblă drept. Portul său: suman negru pe margini cu cusături vinete, cisme încheiate pe jumătate, în timp de iarnă un cojoc de piele și pe cap căciulă neagră.»² Sunt și alte gravuri aproape asemănătoare, dar toate sunt luate după I. Adam. Deosebiri se mai găsesc și când este în închisoare, gravorul neînăd seamă de portretul lui, înfățișează numai scena închisorii, cu atât mai mult putem să spunem despre siluete, dar în silueta fig. 12, gravorul ține seamă de înfățișarea lui. După ce Horia și Cloșca au fost prinși, în ziua de 5 Ianuarie 1785 contele Iankowitz a trimis împăratului portretele lor și împăratul Iosif II trimete fratelui său Leopold de Toscana, în ziua de 13 Ianuarie 1785, siluetele lui Horia și Cloșca. «Je vous envoie même la sil-

¹ De portretele lui Horia, Cloșca și Crișan s'au ocupat: 1. D. A. Sturdza: *Portretele lui Horia, Cloșca și Crișan* în «Columna lui Traian» 1877 pag. 421—426, dă o descriere sumară a unor portrete. 2. A. Papiu Ilarianu, în «Tesauru de monumente istorice», tomul III (1864), pag. 297, dă 5 reproduceri litografice și la pag. 302 bis, amintește de alte portrete. 3. Nicolae Densușianu: *Misiunea sa istorică în Ungaria și Transilvania* §.§ XXIX *Iconografia revoluțiunii din 1784*, în «Analele Academiei Române», Desbaterile. Tomul II (1879—80), pag. 176—189, dă o descriere sumară a portretelor aflate în muzeele din Ungaria și Transilvania. Descrierea portretelor de N. Densușianu se află și în manuscrisurile lui dela Academia Română Nr. 362, pag. 33—48 și Nr. 389, pag. 72. Tot în acest timp apare de N. Densușianu: *Revoluția lui Horia în Transilvania și Ungaria 1784—1785*. București 1884. 1 volum în 8° VI + 523 p.

² Nic. Densușianu: *Revoluția lui Horia în Transilvania și Ungaria 1784—1785* pag. 139 nota 1. Tot pentru descrierea persoanei lui Horia vezi Nr. 4 din lucrare.

houette des deux coquins qui étaient à la tête des mutins. Ils ont été pris par surprise dans un bois par le lieutenant-colonel Kray».¹

Aceiași lucru putem să spunem și despre Cloșca al cărui portret a fost făcut tot de gravorul Iacob Adam cu înfățișarea mai blajină ca a lui Horia. În toate portretele, afară de fig. 6, este arătat cu capul gol și părul mare îi cade pe spate. Costumul lui este tot țărănesc, cu sarica pe umeri, prinsă la piept, nasul aquilin, mustățile mici lăsate în jos și privirea ageră (fig. 4, 6, 7, 8, 11). Chiar silueta lui (fig. 12) păstrează tipul cunoscut.

Adevăratul portret al lui Crișan este cel dela fig. 10, care concordă și cu descrierile contimporane. Înfațișarea lui dela fig. 9 de țăran voinic și cu cănele lângă el, se aseamănă cu fig. 10, iar despre silueta lui dela fig. 16 unde este îmbrăcat ca husar, gravorul s'a condus de știrile de atunci — că eră soldat — lucru adevărat că el mai înainte a făcut armata. Silueta este o fantezie, ea nu ne înfațișează decât un husar și dacă n'ar fi scris dedesubt n'am putea ghici că ea înfațișează pe Crișan.

Aceste sunt portretele lui Horia, Cloșca și Crișan cunoscute până astăzi. Aproape toate aceste portrete se găsesc în biblioteca Academiei Române — secția stampelor — și în descriere le-am clasat după persoane: Horia; Cloșca; Crișan; Horia și Cloșca; Horia, Cloșca și Crișan; scene din răscola ardeleană.

Ca o completare dau la sfârșit un indice de tablourile cronologice ale gravurilor, execuția portretelor și un indice pe autori.

HORIA.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1.

Bustul lui Horia în medalion circular, medalion format din două cercuri concentrice având deasupra ca ornamentație niște lanțuri prinse în zid. De lanțul din mijloc atârână medalionul, iar cele laterale sunt terminate cu cătuși. Fondul medalionului este format din linii orizontale foarte apropiate, iar marginile din linii orizontale mai depărtate. Medalionul este pe un fond negru care reprezintă un zid. Distanța între medalion și cadru, în partea de sus este 1 cm., iar jos 3 cm.

Horia este în profil spre dreapta, figură cam grasă, având numai o foarte mică parte din piept cu o cămașe răsfrântă la guler. Pe cap are căciula dată mai mult pe ceață, care îi acoperă tot capul, lăsând să se vadă toată fruntea și o parte din ureche; mustățile sunt mici și lăsate în jos.

Medalionul este așezat pe un cadru dreptunghiular în care este scris: *Horia Anführer der Walachischen Rebellen Welcher d. 30 Dec. 1784 in der Radaker Waldung gefangen genommen Worde.* Dedesubtul cadrului, în dreapta, este numele gravorului *F. M. Will exc. a. V.* Gravură în aramă,² 1785. Cadrul total 6,5×10,5 cm. Bustul lui Horia 6,5×6,5 cm. Portret amintit de *D. A. Sturdza* op. c. pag. 421 Nr. 1; *A. Papiu-Iliarianu* op. c. pag. 302 bis. și *Nic. Densușianu* op. c. pag. 183 Nr. 760. — B. A. R. Nr. inv. 475. — A. VIII 8.

¹ Alfred Ritter von Arneth: *Joseph II und Leopold von Toscana. Ihr Briefwechsel von 1781 bis 1790.* Vol I, pag. 261.

² Dăruită de V. A. Urechia în anul 1883 Aprilie 7.

Reproduceri: a) Litografie făcută în *Stabilim. litogr. G. Voneberg, București* [1865] pentru «*Tesauru de monumente istorice pentru România*» vol. IV, pag. 1 volum — ce n'a apărut — împreună cu un alt portret al lui Horia (Nr. 2). Atât cadrul, cât și bustul lui Horia au aceleași dimensiuni ca mai sus. Portret amintit de *D. A. Sturdza* op. c. pag. 421, Nr. 1.

B. A. R. Nr. inv. 476. — A. VIII. 9.

b) Litografie făcută în *Stabilim. litogr. G. Voneberg, [București 1865]*, împreună cu bustul lui Cloșca (Nr. 26 b) și cu un alt bust al lui Horia (Nr. 2). 6,5×10,5 cm.

B. A. R. Nr. inv. 522. — A. VIII 55.

2.

Bustul lui Horia în medalion circular format din două cercuri concentrice având ca ornamentație deasupra un lanț prins la amândouă părțile în zid și terminat cu cătuși. Fondul medalionului este format din linii încrucișate foarte apropiate formând mici pătrățele, iar marginile medalionului este format din linii orizontale mai depărtate.

Totul este pe un fond care reprezintă un zid. Dedesubtul medalionului este un cadru dreptunghiular în care este scris: *Horia Walach: Rebelle*. Distanța între medalion și marginea cadrului este 1,5 cm. în partea de sus și 2 cm. în partea de jos.

Horia este în profil spre dreapta. Are o parte din piept și mâna mai jos de umăr; are cămașă și deasupra o haină cu guler. Pe cap are căciula cu fundul retezat, rășfrântă în partea de jos și dată mai mult pe ceafă acoperindu-i tot capul lăsând să se vadă fruntea și o parte din ureche. Părul îi cade pe spate, fiind retezat deasupra umărului. Mustățile mici și lăsate în jos.

Această gravură este un pendant la Nr. 1. Numele gravorului lipsește.

Portret amintit de *D. A. Sturdza* op. c. pg. 421 Nr. 2; *Nic. Densușianu* op. c. pg. 184 Nr. 762; *A. Papiu-Ilarianu* op. c. pg. 302 bis.

Gravură în aramă.¹ Cadrul total 6,5×10 cm. Bustul lui Horia 6,5×6,5 cm.

B. A. R. Nr. inv. 473. — A. VIII 6.

Un asemenea tablou se găsește și în Biblioteca Muzeului național din Pesta.²

Reproduceri: a) Litografie făcută în *Stabilim. litogr. G. Voneberg, [București 1865]* pentru «*Tesauru de monumente istorice*» vol. IV pg. 1, împreună cu un alt portret al lui Horia (Nr. 1). Atât cadrul cât și bustul lui Horia au aceleași dimensiuni ca mai sus, numai expresia figurii nu este dată atât de exactă.

¹ În colecția Academiei Române (Nr. inv. 474. — A. VIII 7) se găsește un alt portret al lui Horia, întocmai ca acesta, având aceleași dimensiuni și lucrat tot în aramă, dar după execuție pare să fie ceva mai nou.

² Nic. Densușianu op. c. pg. 177, Nr. 727.

Portret amintit de D. A. Sturdza op. c. pag. 421 Nr. 2.

B. A. R. Nr. inv. 476. — A. VIII 9.

b) Litografie făcută în *Stabilim. litogr. G. Voneberg*. [București 1865] împreună cu bustul lui Cloșca (Nr. 26 b) și-al lui (Horia Nr. 1) cu deosebire că Horia este în profil spre stânga în loc de dreapta. Dimensiunile? B. A. R. Nr. inv. 522. — A. VIII 55.

Fig. 1.

3.

Bustul lui Horia în profil spre dreapta într'un cadru dreptunghiular. (Fig. 1). Dedesubtul cadrului este scris *Horja Anführer der Walachischen Rebellen*, iar în partea dreaptă sunt inițialele: *n. g. o. h. a. i. k. g*. Pe cap are căciulă de stofă cu marginile de blană, dată puțin pe ceafă lăsând să se vadă toată fruntea. Părul îi iese de sub căciulă, puțin pe frunte mai mult la ceafă care este retezat scurt și la tâmplă, văzându-se puțin urechea. Mustăți mari aplecate puțin în jos; privirea severă. Este îmbrăcat cu o cămașă descheiată la piept, deasupra având o sarică cum poartă

ciobanii, prinsă la piept printr'un șnur. Pe căciulă, în față, este scris HORIA].

Portret amintit de D. A. Sturdza op. c. pag. 422 Nr. 3.

Gravură în aramă. Cadrul total 12×15,5 cm. Bustul lui Horia 12×14 cm.

B. A. R. Nr. inv. 469. — A. VIII 2.

Un portret se găsește și în Biblioteca muzeului național din Pesta.¹

4.

Bustul lui Horia în profil spre stânga. Portret asemănător cu Nr. 3 și de aceleași dimensiuni. Este o fotografie pictată adusă de Nicolae Densușianu din Budapesta în anul 1879. Fotografia este luată după gravura de sus (Nr. 3) din colecția contelui F. Széchenyi, dupăcum arată stampila rotundă: Ex | Bibl. com. | F. Széchenyi. Dedesubtul cadrului are același inscripție ca la Nr. 3 dar fără inițialele *n. g. o. h. a. i. k. g.* neputându-se reproduce în fotografie. Este îmbrăcat cu o haină albastră și deasupra are sarica. Este foarte interesantă această fotografie pictată, că ne dă în colorii înfățișarea și îmbrăcămintea lui Horia.²

B. A. R. Nr. inv. 468. — A. VIII 1.

5.

Bust în față în medalion circular, fondul medalionului format din pătrățele foarte mici, iar marginile medalionului din linii orizontale mai depărtate. Deasupra este scris HORIA. Dedesubtul medalionului este un balaur înlănțuit, o aripă a balaurului intrând în cadrul medalionului. În dreapta o mască străpunsă de un pumnal și prin ochiul stâng al măscii

¹ Nic. Densușianu op. c. pag. 177 Nr. 726.

² Sunt câteva scrieri cari au dat ceva și despre chipul și îmbrăcămintea lui Horia. 1. Horjia und Klotzka oberhapt und Rathgeber | der Aufrührer in Siebenbürgen. Karlsburg und Hermannstadt, 1785. Traducere în limba română, alături de textul german, în «Tesauru de monumente istorice» Tom. III (1864) pg. 329. 2. Unterhaltendes Schauspiel nach den neusten Begebenheiten des Staats, der Kirche, der gelehrten Welt und des Naturreiches Vorgestellt. 1785. Zweiter Aufzug. Erfurt. H. R. Nonne 88 *Wallachen: Aufstand in Siebenbürgen*. pg. 69—99. 3. Manuscriptul Nr. 159 din biblioteca Academiei Române, foaia 51, care are titlul «Istoria lui Horia» scrisă de contele D. Teleki. Traducțiune în limba română făcută prin anul 1885. 4. Nic. Densușianu *Revoluția lui Horia în Transilvania 1784—1785*. pg. 139 nota 1).

Toate descrierile concordă exact asupra persoanei și îmbrăcămintei lui Horia. Dau după Mss 159 descrierea. «Horia alias Nicolae Urs, născut în Arieșul mare în districtul Albacului ca de 48—50 de ani e mai mult subțire decât gros, cu păr scurt de culoare neagră deschisă cu mustași și barbă roșie, scurtă, cu fața lungăreață, nasul scurt și ascuțit, pupilele de jos și de sus precum și sprâncenele sunt roșii deschise, în umblare și stare se ține drept, poartă vestimântul îndătinat din domeniul din Zlatna, care stă din tundră neagră lungă mai până la genunchi înfrumusețată cu albastru, din cioareci albi mai mult strâmți decât largi și din călțuni înșirați pe dinauntru pe jumătate [jumătate îmbrăcați]. În prezinte însă poartă bundă lungă de miel alb întoarsă cu păr înăuntru, căciulă neagră comună, iar în mână bătă groasă de alun.»

iese un șarpe; în stânga o bardă și dedesubt numele gravorului *I. Berecz a Czezow fec.* Totul într'un cadru dreptunghiular.

Horia este cu capul gol și părul îi cade într'o neorânduială artistică în șuvițe pe frunte și pe la tâmple. Figura este grasă și rotundă, bărbia ascuțită, mustața mică, retezată deasupra buzei și privirea senină. Este îmbrăcat cu o haină cu blană la gât și se încheie la piept cu șnururi după moda ungurească. Imbrăcămintea, figura și toată înfățișarea lui Horia este a unui nobil ungur și nici decum a unui țăran bătut de necazuri. Este o fantezie și portretul nu seamănă cu nici unul din celelalte portrete ale lui Horia.

Portret amintit de *D. A. Sturdza* op. c. pag. 422 Nr. 4; *A. Papiu Ilarianu* op. c. pag. 302 bis; *Nic. Densușianu* op. c. pag. 187 Nr. 780.

Gravură în aramă. Cadru total 11,5×15,5 cm. Bustul lui Horia 10×11 cm.

B. A. R. Nr. inv. 478 — A. VIII 11.

Reproduceri : a) Litografie făcută în *Stabilim. litogr. G. Voneberg*. București [1864] pentru «*Tesauru de monumente istorice*» Tom. IV. Este asemănătoare și cu aceleași dimensiuni.

Amintită de *D. A. Sturdza* op. c. pag. 422 Nr. 4.

B. A. R. Nr. inv. 479. — A. VIII 12.

b) Litografie pentru «*Revista Română*» 1865, neexactă; privirea lui Horia este melancolică, nu dă numele gravorului și nici al stabilimentului litografic. În dreapta bustului lui Horia este silueta în negru tot alui Horia, care are atârnat de gât un lanț și de lanț o inimă străpunsă de o sabie. Pe inimă sunt inițialele *H. R. D.* și dedesubt scris *Nicola Hora*. În stânga este silueta în negru a lui Cloșca. Totul într'un cadru. Cadru total 11×15 cm. Bustul lui Horia 10×11 cm.

B. A. R. Nr. inv. 512. — A. VIII 45.

6.

Horia în întregime cu fața spre stânga. (Fig. 2.) Pe cap are căciulă cu marginile de blană și stă scris *HOR/IA/*. Gâtul desgolit îmbrăcat cu cămașe și deasupra un cojoc fără mâpaci prins la gât printr'un șnur. La brâu, în partea dreaptă, două pistoale, iar în partea stângă un pumnal și o sabie. Mâna stângă este pusă în șold, iar în cea dreaptă ține o halbardă. Are cioareci și în picioare opinci. Peste piept are o curea dela umărul drept la șoldul stâng și de gât are un lanț de care atârna «decorația» lui Horia, formată dintr'o cruce cu două ramuri sus și două jos, iar în mijloc scris *HO || RA*. Are înfățișare frumoasă, mustățile mari și oblice, nasul aquilin și privirea ageră. Nasul, mustățile, buzele, părul, și toată expresia figurii este la fel cu Nr. 3. Jos în partea dreaptă este numele gravorului *I. Adam fe.* Dedesubtul cadrului, la mijloc, este așa zisa decorație a lui Horia în medalion circular.

Ea este formată din două cercuri concentrice și în jurul insignei la exterior este scris *Hora bibit & quiescit, provincia luget & solvit*. În exergă este scris cu litere cirile *Hora be și hodinește țara plinje și pleștește*. În interiorul primului cerc este o cruce cu două brațe sus și două jos; la

mijlocul crucei este o inimă străpunsă de o sabie care formează cu brațele crucii un Z. Deoparte și de alta a inimii este scris *HO RA*. Deasupra decorației este inscripția *Orden des Hora*, iar deoparte și de alta a decorației este scris *Hora Anführer der walachi || schen Rebellen welcher den 30-ten/X-ten 1784 in der Radaker wal || dung gefangen genommen worden.*

Portret amintit de D. A. Sturdza op. c. pag. 422 Nr. 5; A. Papiu Ilarianu op. c. pag. 302 bis; Nic. Densușianu op. c. pag. 186 Nr. 777.

Fig. 2.*

Gravură în aramă foarte bine executată. Horia 10,5×15,5 cm. Decorația lui Horia 1,3×1,3 cm.

B. A. R. Nr. inv. 482. — A. VIII 15.

Reproduceri: a) Litrografie asemănătoare având aceleași inscripții și aceleași dimensiuni, făcută în *Stabilim. litogr. G. Voneberg. București [1865]*; pe aceeași foaie se dă și portretul lui Cloșca, Nr. 29 a. Portret amintit de D. A. Sturdza op. c. pag. 422 Nr. 5.

B. A. R. Nr. inv. 520—21. — A. VIII 53—54.

b) Litografie nu destul de exactă. tot în *Stabilim. litogr. G. Voneberg, București [1864]* împreună cu portretul lui Cloșca (Nr. 29 b). Se dă și insignele lui Horia, dedesubt este scris *Hora*, iar deoparte și de alta a insignei lui Horia este scris: *Capulu revoluțiunei romdne din ardelu 1784*.

Litogr. 13,5×21 cm.

B. A. R. Nr. inv. 519. — A. VIII 52.

c) Litografie cu aceleași dimensiuni făcută în Iași în 1865 la *Litogr. Parteni* și desemnată de *R. Dubravschi*, lipsește însă decorația lui Horia și inscripția *Hora Anführer* etc. etc. Dedesubtul portretului este scris: *HORA. După unu exemplariu găsitu de D. A. Papiu Ilarianu/ la ună librariă din Lipsia*. Portret amintit de *D. A. Sturdza* op. c. pag. 422 Nr. 5.

B. A. R. Nr. inv. 482. — A. VIII 17.

d) Litografie de *Rusz* în «Familia» din Pesta 1866 Nr. 2, nu destul de asemănătoare și ordinea pistoalelor la brâu este schimbată, făcută după c).

e) Fotografie carte de vizită, 3,5×8 cm, Iași, *Frații Șaraga*. C. 1890. Dedesubtul fotografiei este scris: *Horia Capul revoluțiunei romane din Ardelu. 1784. Nr. 296*.

B. A. R. Nr. inv. 1056. — A. XXIV 27.

7.

Horia în întregime cu fața spre stânga. Asemănare de poziție perfectă ca la Nr. 6 — este chiar o copie¹ cu deosebire numai, că în mâna dreaptă are o pușcă în loc de baleardă și expresia figurii este mai blândă. Dedesubtul cadrului în partea dreaptă este scris *Se vend chez Jean Martin Will à Augsbourg*. Gravură în aramă 10,5×15,5 cm.

B. A. R. Nr. inv. 481. — A. VIII 14.

Un exemplar colorat se găsește și în biblioteca Muzeului național din Pesta.²

Reproduceri: a) O copie după această gravură este o lucrare originală în peniță făcută de *F. C. Rehe Studi. Math: et Philos; in Königsberg 6-ten Maj. 1785*. Execuția este aproape exactă, poziția lui Horia este la fel ca mai sus, numai expresia figurii nu este așa de asemănătoare. Inscripțiile sunt scrise mai mari, cum și insignele lui Horia și toate sunt cuprinse într'un cadru comun — la Nr. 6 sunt în afară de cadru. Cadrul total 11×20. Cadrul lui Horia 11×16 cm. Decorația lui Horia 2,3×2,3 cm.

Amintit și de *Nic. Densușianu*, op. c. pag. 185 Nr. 774.

B. A. R. Nr. inv. 483. — A. VIII 16.

8

Bustul lui Horia în profil spre dreapta pe un fond negru format din pătrățele foarte mici. Pe cap are căciula cu fundul retezat, dată pe ceafă, lăsând să se vadă toată fruntea și părul căzându-i în șuvițe pe umăr;

¹ Vezi descrierea completă împreună cu insignele lui Horia de sub Nr. 6.

² Nic. Densușianu op. c. pag. 178 Nr. 731. *W. E. Drugulin. Allgemeiner Portrait-Katalog. Leipzig 1860* pag. 360 Nr. 9340 citează un portret al lui Horia. *Horia, Wallachischer Rebell, 1784 gefangen. Ganze Figur. 8° J. Adam fec. Idem Nr. 9341. Horia mit Gloska. 4° Artaria exc.*

mustățile mici lăsate în jos și retezate deasupra buzei; fața slabă. Se vede gulerul cămășii și deasupra o haină care se încheie cu un nod în formă de fundă, o parte din piept și din mâna dreaptă.

Gravură în aramă, ovală, fără inscripție.¹ 10,3×14,5 cm. C. 1785.

Portret amintit și de D. A. Sturdza. Op. c. pag. 422. Nr. 6.

B. A. R. Nr. inv. 477. — A. VIII 10.

9.

Horia în întregime cu fața puțin spre dreapta, pe cap are căciulă — un fel de bonet — cu fundul roșu și cu marginile de blană; părul căzându-i în plete lungi pe umeri. Este îmbrăcat cu o haină din care se vede gâtul și pieptul desgolit și prinsă peste piept cu un snur dublu și peste haină un brâu roșu în care se vede înfipt câte un pistol în fiecare parte. Este încins cu sabie și în mâna dreaptă are un baston cu care atinge pământul și cu stânga gesticulează. Peste haină are un cojoc cu mânecile scurte și în picioare cisme scurte cu pîteni. ?

Fața este slabă, mustățile mari și drepte. Figura nu seamănă cu celelalte portrete și după îmbrăcăminte pare să fie un orășean ungur. Jos în partea dreaptă sunt inițialele gravorului L. W. și dedesubt inscripția *Wahre Abbildung des Hora Hauptanfuhrer der Rebellten; alt 48 Jahr.*

Gravură în aramă, colorată, 10,5×17 cm.

B. A. R. Nr. inv. 480. — A. VIII 13.

Un asemenea tablou, dar necolorat, se găsește și în biblioteca Muzeului național din Pesta.² / Central University Library Cluj

10.

Bustul lui Horia în față, puțin spre dreapta. (Fig. 3.) Jumătatea capului dela frunte în sus până aproape de creștet n'are păr, restul părului îi cade într'o șuviță peste urechi până deasupra umărului unde este înodat formând un inel. Este îmbrăcat cu cojoc de oaie prins la piept printr'un snur. Fața este slabă, aproape spânatic, mustățile mici lăsate în jos, ochii mari și privirea severă. Este un portret care dă aproape adevărata figură a lui Horia. Ii dă costumul țărănesc și felul cum își purtă părul, ras până la jumătatea capului și inelul format din șuvița de păr în dreptul urechilor, obicei ce era la Moții din Transilvania. Dedesubtul bustului este scris:

NIK: URSZ ALIAS HORA TUMULTUS | RUSTICANI VALACHORUM IN TRANSILVANIA A° 1784 EXCITATI AUTHOR | 1096.³

Fotografie după o veche pictură aflată la Muzeul istoric din Viena și fotografiată de I. Niculescu fotograf în București c. 1890. 9×15,5 cm.

B. A. R. Nr. inv. 528. — A. VIII 61.

Un asemenea tablou început însă neterminat se găsește și în biblioteca Muzeului Brukenthal din Sibiu.⁴

¹ Gravura are forma ovală fiindcă este tăiată oval și nu se poate ști inscripția ce a avut-o.

² Nic. Densușianu op. c. pag. 177 Nr. 729.

³ Nr. 1096 este numărul de ordine al tabloului din galeria din Viena.

⁴ Nic. Densușianu op. c. pag. 182 Nr. 757; A. Papiu Ilarianu op. c. pag. 302 bis.

11.

Horia în întregime cu fața spre stânga cu capul gol, părul căzându-i în inele pe umeri; în mâna dreaptă ține un topor gata să lovească și mâna stângă în șold; la brâu două pistoale, un pumnal și încins cu sabie. Pe umeri poartă o sarică încheiată la gât și dedesubt are o cămașe încheiată la mâneci. O curea îl încinge dela umărul drept până la șold. La gât are un lanț de care atârână un mic portret. Are cioareci și în picioare opinci. Totul este într'un peisagiu, în partea stângă sunt niște stânci și în dreapta niște flori. Portretul nu se aseamănă cu nici unul din portretele lui Horia, este o fantezie.

Dedesubtul cadrului, în mijloc este scris: *HOREA* apoi următoarele versuri:

*Hora șeade pe reșioră
Domnii fug de se omoră
Hora șeade pe butuci
Domnii jugă fără papuci.*

Cântecu popular.

În stânga este *Sculp & lith. Hbahr* și în dreapta *Inst. lith. A. Billé, București. C. 1879.*

Litografie¹ 10 cm. × 12,5 cm., făcută prin anul c. 1895.

B. A. R. Nr. inv. 435. — A. VIII 18.

12.

Horia în închisoare pe un butuc cu fața spre dreapta, înălțuit de mâni, de gât și de picioare. Lanțurile dela gât și mâni sunt prinse în zid, iar cele dela picioare în butuc. Înăuntru sunt doi soldați care-l păzesc, unul cu pușca cu baionetă pe umăr și celalalt rezemat de pușcă.² În fund se vede o fereastră cu zăbrele. Horia are pe cap căciulă și părul îi cade pe spate. Mustățile mari, oblice și nici o expresie a figurii. Este îmbrăcat cu o cămașe și deasupra un cojoc, are cioareci și în picioare încălțăminte grosolană. Execuția este naivă. Este o copie după un tablou din Budapesta în posesia contelui Szechenyi. Anul și numele pictorului lipsește. Pictură în ulei 45 cm. × 54 cm. C. 1785.

B. A. R. Colecția de tablouri.

13.

Horia în închisoare pe un butuc cu fața spre dreapta păzit de doi soldați. Este aceeași scenă ca la Nr. 12 cu oare cari deosebiri: poziția soldaților și cadrul închisorii oare cum schimbată, însă figura și îmbrăcăminte lui Horia la fel ca mai sus. Anul și numele pictorului lipsește. Pictură în ulei 42,5 × 53,5 cm. C. 1785.

B. A. R. Colecția de tablouri.

Reproduceri. a) Litografie publicată în «Tesauru de monumente istorice». Tomul III pag. 297 pl. 4, c. 1864, pe aceeași foaie fiind reprodus și Cloșca la închisoare (Nr. 33). Horia este arătat ca tânăr, mustăți mici și ri-

¹ A făcut parte din colecțiunea Generalului E. Pencovici.

² Horia și Cloșca erau păziți de câte doi soldați înăuntru și unul afară.

dicat în sus; i se vede toată fața. Dedesubtul cadrului este scris *Horja Anführer der Siebenbürgischen Rebellen*. 10,5×14,5 cm.

14.

Bustul lui Horia în profil spre stânga. Pe cap are căciulă cu marginile de blană și restul căciulii postav cu dungi, dată pe ceafă, lăsând să se vadă toată fruntea și o parte din ureche. Ochi mici, mustățile asemenea mici lăsate în jos, gura puțin deschisă și figura grasă. Acest portret se aseamănă cu Nr. 48. Este o fantezie. Dedesubtul bustului este scris *Abbildung des Horia/Haupt der Wallachischen Rebellen*.

Gravură în aramă 8×15 cm. Această gravură este anexă la revista «Unterhaltendes Schauspiel nach den neusten Begebenheiten des Staats, der Kirche, der gelehrten Welt und des Naturreiches vorgestellt» 1785 Erfurt. pag. 66. Cartea se găsește în biblioteca Academiei Române S. 3013.

15.

Horjah reizt das Volk zum Aufruhr gegen den Adel.

Gravura reprezintă o scenă când Horia este în mijlocul poporului și îi arată o hârtie, pe care este scris ceva. Toți oamenii sunt înarmați cu puști și îmbrăcați cu haine după moda ungurească, pe cap au căciuli sau pălării și par o armată regulată. Horia pe cap are căciulă înaltă cu fundul de postav, părul îi cade până la umeri și este îmbrăcat cu o haină scurtă ungurească cu șnururi, pantaloni și cisme scurte. De gât are un lanț de care atârnă medalia lui; la brâu are un pistol și este încins cu sabie. Mustățile le are mari și lăsate în jos. În fund se vede un sat și un deal.

Această gravură este anexă la manuscrisul din biblioteca Academiei Române Nr. 373 foaia 22.

Gravură în aramă, 8×13 cm. C. 1785. Este o fantezie, dar execuția este foarte bună.

16.¹

Bustul lui Horia între stânci, înfățișând retragerea sa în munți. Jos pe o stâncă inscripțiunea:

*Nicol: Ursu oder
Horia Anführer
der Rebellen. — 8°.*

Acest portret împreună cu a lui Cloșca și Crișan sunt anexate la manuscrisul intitulat «Analecta ad historiam seditionis per Valachos Transilvaniae». Se găsește în biblioteca muzeului național din Pesta.²

17.

Horia, figura completă în pozițiune marțială, cu pistoale, hangere, sabie și pușcă; în mână dreaptă o sulită, iar cu stânga gesticulând. La gât atârnă ordinea, în care se văd însemnele și literile *HORA*. Jos *Horia Anführer der Valachisen Rebellen den 30^{ten}ber 1784 in der Radaker Waldung*

¹ Numerile 16—20 nu se găsesc în colecția Acad. Rom. și le-am găsit numai amintite și descrise, le dau întocmai.

² N. Densușianu op. c. pag. 176 Nr. 723.

gefangen genommen Worden. 8°. Se găsește în Biblioteca muzeului național din Pesta.¹

18.

Portretul lui Horia până din jos de brâu și colorat. La gât lanțul de aur de care atârna decorațiunea. La brâu pistol și hangerul, în mână dreaptă halebarda. Sus: *Horia*. Inscripțiunea de jos se vede a fi tăiată. Insignea este în formă ovală și are în mijloc o cruce duplicată la ambele capete și străpunsă cu o sabie, în stânga literele *HO* în dreapta *R*. — 8°. Se găsește în biblioteca muzeului național din Pesta.²

19.

a) Portretul lui Horia până jos de brâu și colorat. La gât lanțul de aur și ordul, în mână dreaptă un bârdis, la brâu pistol și cuțit. Sus: *Horia*, jos: *Der nach der Natur gezeichnete Haupt Rebeller Welcher in dem gross-Fürstenthum Siebenbürgen unerhörte Grausamkeiten Verübet hat.*

Die gefangennemung gescha. den 30 Dec. 1784. — 4°.

b) Un portret al lui Horia edițiune mai nouă după portretul menționat mai sus. Jos: *Horia*.

Nach dem einzig noch existirenden Originale. — 2°.

Ambele gravuri se găsesc în biblioteca muzeului transilvănean din Cluj (colecțiunea Alexandru Mike).³

20.

Portretele lui Horia și Cloșca lucrate de *Sigismundu Köré*. Sub aceste portrete s'a scris două poezii, cum și o poemă asupra armelor sau emblemei lui Horia, de *Gyöngyösi Iános*.⁴ (Versei. Bécs 1790 pg. 75—80).

21.

Insignele lui Horia. Stea cu opt colțuri mari și alte opt mai suptiri. Mijlocul stelei este format din două cercuri concentrice. În cercul din mijloc: o inimă străpunsă de o sabie; deasupra inimei inițialele *H=F* și dedesubt inițialele *R=D*. Steaua este pe un fond negru format din linii orizontale foarte apropiate. Dedesubtul gravurei este următoarea inscripție:

*Die obern 2 Buchstaben H. F.
bedeuten Horia floreat,
die 2 untern R. D. Reso Dalio*⁵

Numele gravorului lipsește. Anul C. 1785.

Gravuri în aramă.⁶ Cadrul total 8 cm. × 9.5 cm.

Steaua 7 cm. × 7 cm.

B. A. R. Nr. inv. 472. — A VIII 5.

¹ N. Densușianu op. c. pag. 177. Nr. 730.

² N. Densușianu op. c. pag. 177 Nr. 728.

³ Nic. Densușianu, op. c. pg. 181, Nr. 750. 182, Nr. 755.

⁴ Nic. Densușianu, op. c. pg. 171 și nota 1.

⁵ Reso Dalio = Rex Daciae.

⁶ Dar dela dl Căpitan Iulian Marțian 1907.

22.

Medaliile lui Horia. Sunt 3 medalii care se zice că le-a bătut Horia, la două din ele se dă Av. și Rv.

1. (cea de sus) Av. În mijloc o cruce cu 3 brațe sus și trei brațe jos, în mijlocul crucii o inimă străpunsă de o sabie, din care curge picături de sânge. În partea de sus scris *Hora Rex Daciae*, și jos deoparte și de alta a crucii 17 84. Rv. Așezată pe un pedestal este o comoară care are în vârf o cruce și de jur împrejur scris *NOS PRO CAESARE*.

Dimensiunile 4 cm. $\times$ 4 cm.

2. Av. Are două cercuri concentrice, în mijlocul cercului întâiu o inimă străpunsă de o sabie, din care curge picături de sânge, deasupra inimii se ridică o cruce cu 3 brațe neegale. Între cercuri este scris: *TZARA PLINDSE * SI PLETYESTE **

Dimensiunile 4,7 cm. $\times$ 4,7 cm.

3. O medalie având două cercuri concentrice. În mijloc o inimă străpunsă de o sabie, din care curge picături de sânge. Deasupra și dedesubtul inimii o inimă cu trei brațe neegale. În partea de jos a inimii, deoparte și de alta inițialele *R. D.*, iar mai jos, deoparte și de alta a crucii cuvintele *HO RA*. Jos între cercuri 1784. Distanța între cercuri are ca ornamentație frunze.

Dimensiunile 6,5 cm. $\times$ 6,5 cm.

Asupra medaliei lui Horia,¹ cu o reproducere a ei, dar într-o câțva deosebită — legenda monetelor nefiind la fel ca mai sus — s'a publicat de Nicolae Densușianu în «*Analele Academiei Române*» *Seria II. Tomul II, (1879—1880)* pag. 172—174 și în «*Revoluția lui Horia în Transilvania și Ungaria 1784—1785*» pag. 468—472.

4. Partea de jos a cadrului reprezintă satul natal al lui Horia, o biserică și mai multe case — dedesubt scris *ALBAK*. În fund se vede niște munți cu brazi.

Dimensiunile 18,5 cm. + 7,5 cm.

Toate aceste patru numere sunt pe o foaie de calc cuprinse într'un singur cadru. Sunt niște copii făcute cu creionu după alte lucrări. Anul lipsește, cum și numele celui ce le-a copiat.

B. A. R. Nr. inv. 1961. — B. LII 12.

5. În biblioteca Academiei Române, manuscriptul 394 foaia 71, este un desemn al satului Albac, copiat pe o foaie de calc, reprezintă un sat cu o biserică, și în fund niște munți cu brazi. Deasupra satului scrie *ALBA K*. Desemn cu creionu (20,5 $\times$ 8,5 cm.) după desemnul din colecția Alexandru Mike, în muzeul? Tomul «*Az Olahokrol*» pag. 93.

Tot în biblioteca Academiei Române, manuscriptul 395 foile 5—10, sunt desemnate cu creionu, casa lui Horia, casa lui Cloșca, casa lui Crișan, Hangerul lui Cloșca «*Kloska*», Cornul lui Horia pentru iarbă de pușcă, și o roată cu care se executau condamnările la moarte.

¹ Vezi și manuscriptele Academiei Române, Nr. 389 pag. 78; Nr. 394 pag. 68—71.

23.

Medaliile lui Horia după faximilul din manuscrisele lui Ios. Weszelyi în biblioteca muzeului național din Pesta.

Av, în mijloc o inimă străpunsă de o sabie, din inimă se înalță o cruce triplicată, cu brațe neegale și deasupra crucii o coroană, în exergă *Hora be si Hodinestie czara plinse si plietyeste.*

Rv, în mijloc deasupra unor munți o cruce triplicată, cu brațe neegale și deasupra crucii o coroană, în exergă + *Hora rex Daciae. A. MDCCLXXX. IV +*

B. A. R. Manuscriptul Nr. 373 foaia 33.

Pentru așa zisele «medalii» ale lui Horia se poate consulta revista «Numizmatikai Közlöny» pe anul 1908 pag. 116—117, unde este un articol asupra medaliilor și monetelor lui Horia, scris de Gohl Ödön.

În biblioteca Academiei Române, manuscriptul 363 foile 84, 85, sunt desemnate trei «medalii» ale lui Horia. I. medalie (6 cm.) are în mijloc o cruce triplicată ieșind dintr'o inimă străpunsă de o sabie; inima cu crucea este așezată pe un deal cu flori. În exergă este scris *Hora Bessi Hodyestye Tzara Blaplose se seleyestye ki celestye ****

A doua medalie (6 cm.) are în mijloc un deal cu flori cu o cruce triplicată, de jur împrejurul medalionului este inscripția *Horia Moria de Hora Dei Gratia rex Daciae Princeps Valachorum.*

A treia este un medalion rotund, cu toartă, (9×13,5 cm.) având în mijloc o inimă străpunsă de o sabie și câte o cruce triplicată sus și jos; la crucea de sus este un soare în triunghi. De jur împrejurul medalionului scrie *Horia Mora de Flora Dei Gratia Rex Daciae Princeps Valachorum semper Aug.* Deasupra este o toartă, având în mijloc o coroană cu o cruce deasupra.

CLOȘCA.

24.

Bustul lui Cloșca spre stânga, în medalion circular, medalionul format din două cercuri concentrice având deasupra ca ornamentație niște lanțuri. De lanțul din mijloc atârna medalionul iar cele laterale sunt terminate cu căluși. Medalionul este pe un fond negru care reprezintă un zid. Distanța între medalion și cadru în partea de sus este 1 cm. în partea de jos 3 cm. Fondul medalionului este format din linii orizontale foarte apropiate, iar marginile din linii orizontale mai depărtate. Cloșca este în profil spre stânga având numai o toartă mică parte din piept cu o cămașă resfrântă, lăsând să se vadă gâtul și pieptul, cu capul gol și părul căzându-i pe spate. Mustățile sunt mici și lăsate puțin în jos. Dedesubtul medalionului este un cadru drept unghiular, pe care este așezat medalionul, cu următoarea inscripție: *Glocska Horja Anführer der Walachische | Rebellen Welcher d. 30 Dec. 1784 in der Ra = | daker Waldung gefangen genommen Worden.* Dedesubtul cadrului, în partea dreaptă este numele gravorului *F. M. Will exc: a. V.* Această gravură este un pendant al portretului lui Horia (Nr. 1). Portret amintit de *D. A. Sturdza* op. c. pag. 422 Nr. 1; *Nicolae Densușianu* pag. 183 Nr. 761.

Gravură în aramă. Cadrul total $6,5 \times 10,5$ cm. Bustul lui Cloșca $6,5 \times 6,5$ cm.

B. A. R. Nr. inv. 493. — A. VIII 26.

25.

Bustul lui Cloșca în medalion circular așezat pe un fond care reprezintă un zid. Deasupra medalionului, ca ornamentație, sunt niște lanțuri; de lanțul de mijloc atârna medalionul, iar lanțurile laterale sunt terminate cu cătuși. Distanța între medalion și cadru, în partea de sus este 1,2 cm. iar în partea de jos 2,2 cm. Dedesubtul medalionului este un cadru drept unghiular în care este scris *Gloska | Wallach: Rebelle*. Cloșca este în profil spre stânga, cu capul gol, părul îi cade deasupra umerilor, mustățile potrivite și lăsate în jos. Este îmbrăcat cu o haină cu guler care se încheie la gât. Această gravură este un pendant al portretului lui Horia (Nr. 2). Portret amintit de D. A. Sturdza op. c. pag. 422 Nr. 2; Nicolau Densușianu op. c. pag. 184 Nr. 763.

Gravură în aramă, numele gravurului lipsește. Cadrul total $6,5 \times 10,2$ cm. Bustul lui Cloșca $6,5 \times 6,5$ cm. C. 1785.

B. A. R. Nr. inv. 494. — A. VIII 27.

Un asemenea portret se găsește și în biblioteca Muzeului național din Pesta.¹

26.

Bustul lui Cloșca în profil spre stânga, (Fig. 4), cu capul gol, părul îi acopere o parte din frunte și îi cade în șuvițe pe umăr și pe la tâmpile, lăsând să se vadă o parte din ureche. Are ochii mari, nasul aquilin, mustățile mici lăsate în jos, buzele întredeschise și privirea ageră. Este îmbrăcat cu o cămașă descheiată la gât și peste cămașă are un cojoc prins în dreptul pieptului cu un șnur dublu. În interiorul cadrului, jos în dreapta, este numele gravurului *I. Adam fec.*²

Dedesubtul cadrului este scris *Closka Ein Gehülfe des Rebellen Horya Welcher mit ihm gefangen Worden*. Gravură în aramă $12 \times 15,5$ cm. Portret amintit și de D. A. Sturdza op. c. pag. 423 Nr. 4; A. Papiu Ilarianu op. c. pag. 302 bis; Nic. Densușianu, op. c. pag. 184 Nr. 765.

B. A. R. Nr. inv. 490. — A. VIII 23.

Reproduceri: a) Litografie asemănătoare și cu aceleași dimensiuni făcută în *Stabilim. litogr. G. Voneberg, București, [1865]*, pentru «Tesauru de monumente istorice» Tom. IV pag. 1. — Volum ce n'a apărut. Portret amintit și de D. A. Sturdza, op. c. pag. 423 Nr. 4.

B. A. R. Nr. inv. 495. — A. VIII 28.

b) Litografie făcută în *Stabilim. litogr. G. Voneberg, București, [1865]*, dar nu așa de exactă. Este împreună cu busturile lui Horia în medalion, (Nr. 1, 2 b). Dimensiunile?

B. A. R. Nr. inv. 522. — A. VIII 55.

¹ Nic. Densușianu op. c. pag. 178 Nr. 734.

² Numele gravurului s'a șters și este scris cu creionu.

c) Litografie cu aceleași dimensiuni făcută în *Litografia Parteni, Iași* și desemnată de *R. Dubravski*. Dedesubt scrie *Cloșca. După ună esemplariu găsită de D. A. Papiu Ilarianu la ună librariu din Lipsia*. Portret amintit și de *D. A. Sturdza* op. c. pag. 423 Nr. 4.

B. A. R. Nr. inv. 496. — A. VIII 29.

d) Litografie după c de *Rusz* în *familia* din Pesta 1866 Nr. 2. 7,5×10 cm.

Fig. 4.

27.

Bustul lui Cloșca în profil spre stânga. Dedesubtul cadrului este scris *Gloska. | Ein Gehülfe des Rebellen Horja*, iar jos în partea dreaptă sunt inițialele *n. g. o. h. a. i. k. g.* Este aceeași gravură ca la Nr. 26, același bust și aceeași îmbrăcăminte. Este un pendant al lui Horia (Nr. 3). Gravură în aramă 12×15,5 cm. Portret amintit de *D. A. Sturdza* op. c. pag. 423 Nr. 3; *Nic. Densușianu* op. c. pag. 184 Nr. 766.

B. A. R. Nr. inv. 491. — A. VIII 24.

Un portret la fel, dar colorat, se găsește și în biblioteca Muzeului național din Pesta.¹

Reproduceri: a) Litografie făcută de [G.] Venrich. [București 1865], este colorată cu mână. Bustul lui Cloșca este în profil spre dreapta și dedesubt scrie *Cloșca*. 9×10,5 cm.

B. A. R. Nr. inv. 489. — A. VIII 22.

[Fig. 5.

28.

Bustul lui Cloșca în medalion circular. (Fig. 5). Cloșca este în profil spre dreapta cu capul gol și părul îi cade în neorânduială pe umeri, pe frunte și pe la tâmpile lăsând să se vadă întreaga ureche. Are ochii mari, nasul asemenea, mustățile potrivite lăsate în jos, îmbrăcat cu o cămașă descheiată văzându-se gâtul și pieptul. Ar părea că este o lucrare tendențioasă și de fantezie pentru că nu se aseamănă cu nici unul din portretele

¹ Nic Densușianu, op. c. pag. Nr. 178 Nr. 732.

lui, dar, după inscripție trebuie să fie luat atunci când Cloșca era în închi-soare și unde putem să ne închipuim că tocmai acolo nu avea confortul necesar pentru o toaletă cât de sumară. Din întreaga lui înfățișare se vede tot acea constituție robustă, gâtul gros cum și privirea ageră care a redat-o și gravorul I. Adam.

Dedesubtul medalionului este un cadru dreptunghiular alb în care

Fig. 6.

este scris *Klotschka*, iar dedesubtul cadrului este scris *von Hl. Predich, in Carlsburg nach dem Leben gezeichnet u. gestochen.*

Gravură în aramă. Cadrul total 9×12 cm. Bustul lui Cloșca $7,5 \times 8,5$ cm.
B. A. R. Nr. inv. 492. — A. VIII 25.

29.

Cloșca în întregime spre dreapta. (Fig. 6). Pe cap are cușmă înaltă cu fundul retezat de sub care îi cade părul pe spate. Este îmbrăcat cu o

cămașe și deasupra o ținură, la brâu pistoale și sabie, pe spate o pușcă, mâna stângă în șold și cu dreapta gesticulează, are cioareci și în picioare opinci. Mustățile mici, nasul aquilin și privirea severă. Expresia feții este la fel ca la Nr. 26. Acelaș păr, mustăți, gură, nas și aceeași privire severă. Jos în partea dreaptă a cadrului este numele gravorului *I. Adam fe*. Dedesubtul cadrului este scris *Gloska | ein Gehülfe des Rebellen Hora, welcher mit ihm gefangen worden.*

Gravură în aramă 10,5×15,5 cm. Portret amintit de *D. A. Sturdza* op. c. pag. 423 Nr. 5; *A. Papiu Ilarianu* op. c. pag. 302 bis; *Nic. Densușianu* op. c. pag. 186 Nr. 778.

B. A. R. Nr. inv. 498. — A. VIII 31.

Un asemenea portret cum și unul colorat, se află și în biblioteca Muzeului național din Pesta.¹

Reproduceri: a) Litografie făcută în *Stabilim. litogr. G. Voneberg, București [1865]*, având aceleași dimensiuni și aceeași inscripție, împreună cu portretul lui Horia (Nr. 6 a). Amintit și de *D. A. Sturdza* op. c. pag. 423 Nr. 5.

B. A. R. Nr. inv. 520—21. — A. VIII 53—54.

b) Litografie făcută în *Stabilim. litogr. G. Voneberg, București [1865]*, împreună cu portretul lui Horia (Nr. 6 a). Dedesubtul lui Cloșca este scris *Cloșca, Locotenentele lui Hora*. 13,5×21 cm.

B. A. R. Nr. inv. 519. — A. VIII 52.

c) Fotografie carte de vizită *Frații Șaragărdiași* c. 1890. 3,5×8 cm. după una din aceste două litografii. Dedesubtul fotografiei este scris *Cloșca Locotenentele lui Horia*. Nr. 297. Este un pendant a lui Horia (Nr. 6 d).

B. A. R. Nr. inv. 1056. — A. XXIV 27.

30.

Cloșca în întregime spre stânga cu pălărie cu marginile mari. Părul îi cade pe umeri, are barbă mare în şuvițe neregulate; cu mâna dreaptă se sprijină într'un baston cu cârlig și cu stânga gesticulează. Peste cămașe are un palton lung, încins peste mijloc cu un brâu, în picioare are cisme lungi până la genunchi și la piept între nasturi este băgată o carte. Din toată înfățișarea lui se vede că este în costum preoțesc. Este o fantezie și nu seamănă de loc cu celelalte portrete ale lui. Numele gravorului lipsește. Dedesubtul cadrului este scris *Gloska. | Ein Gehülfe des Rebellen Hora, welcher mit ihm gefangen worden.* Se vend chez Jean Martin Will à Augsburg.

Gravură în aramă 10,5×15 cm.

B. A. R. Nr. inv. 500. — A. VIII 33.

Reproduceri: a) O copie întocmai, original în peniță. Dedesubt este scris *Gloska | Ein Gehülfe des Hora, welcher mit ihm gefangen worden.* Jos în partea stângă este scris *Königsb. d. 12 Maij 1786* și în dreapta *Gezeichnete durch | C. Rehe*. Autorul este același care a făcut și portretul lui Horia (Nr. 7 a). Cadrul total 11,5×20 cm. Cadrul cu Cloșca 11,5×16 cm.

B. A. R. Nr. inv. 501. — A. VIII 34.

¹ Nic. Densușianu op. c. pag. 179 Nr. 738, 739.

31.

Același portret al lui Cloșca ca la Nr. 30, în costum preoțesc și în aceeași poziție. Execuția nu este întocmai, gravură este roșcată, figura lui Cloșca nu se aseamănă de loc cu cea de sus, cum și unele mici detalii la îmbrăcăminte. Jos în partea dreaptă este numele gravorului *I. ManȚot ft.* și dedesubtul cadrului *Gloska | ein Gehülfe des Rebelen Hora Welcher mit ihm gefangen worden.*

Gravură în aramă 12×15,5 cm., c. 1785.

B. A. R. Nr. inv. 499. — A. VIII 32.

Un exemplar colorat se găsește și în biblioteca Muzeului național din Pesta, fără să se arate numele gravorului.¹

32.

Bustul lui Cloșca în profil spre stânga. La cap are o căciulă cu fundul de postav din care îi iese puțin părul la ceafă. Nasul mare, ochii asemenea, buzele întredeschise, mustățile mici lăsate în jos. Figură asemănătoare cu Nr. 48. Dedesubtul bustului este scris: *Abbildung des Klotzka | zweyten Hauptanführers der Wallachen | Rebellen.*

Gravură în aramă 8×14 cm. Este anexă la revista «Unterhaltendes Schauspiel nach den neusten Begebenheiten des Staats, der Kirche, der gelehrten Welt und des Naturreiches vorgestellt» 1785. Erfurt, pag. 130. Cartea se găsește în biblioteca Academiei Române. S. 3013.

BCU Cluj / Centr. University Library Cluj

Cloșca în închisoare șezând pe un butuc cu fața spre stânga, înlănit de gât, de mâni și de picioare. Lanțul dela gât este prins în zid, cel dela mâni de un stâlp așezat în fața lui, iar cel dela picioare de butuc. În față se vede o arcadă și o fereastră și sub arcadă doi soldați cu baioneta la pușcă și rezemați de arme. Cloșca pe cap are căciulă cu fundul retezat, părul îi cade pe spate; este îmbrăcat cu o cămașe și deasupra cojoc cu mânecile scurte și în picioare opinci. Are figură de tânăr. Execuția este naivă și este reprodușă după un tablou ca și al lui Horia (Nr. 13). Dedesubtul gravurii este scris: *Gloschka Siebenbürger Rebelle.* Litografie, 10,5×14,5 cm., publicată în «Tesauru de monumente istorice» Tom. III, (1864), pag. 297, Nr. 4, pe aceeași foaie dându-se și Horia în închisoare. (Nr. 13 a), fără numele autorului și al litografului.

Reproduceri: a) Fotografie carte de vizită. *[Iași, Frații Șaraga c. 1890].* Dedesubtul fotografiei este scris *Cloșca în Alba Iulia | Nr. 195.*

B. A. R. Nr. inv. 1056. — A. XXIV 27.

34.

Bustul lui Cloșca în față cu capul puțin întors spre stânga. (Fig. 7). Este cu capul gol și părul despărțit la mijloc îi cade deoparte și de alta a urechilor în două coade împletite pe umeri. Este îmbrăcat cu o cămașe care are drept guler o brodatură îngustă și peste cămașe deasupra umărului stâng are cojocul. Fața este cam slabă, gâtul gol, mustățile potrivite

¹ Nic. Densușianu, op. c. pag. 178, Nr. 735.

lăsate în jos, barba mică, ochii mari și privirea melancolică. Este adevăratul portret al lui Cloșca ca și Nr. 35. Dedesubtul bustului este următoarea inscripție: VARG IUON ALIAS KLOSKA | IUON HORÆ PRIMARIUS | CAPITANEUS. 1095.¹

Fotografie 9,5×14,5 cm. după o veche pictură aflată în Muzeul istoric din Viena și fotografiată de I. Niculescu, fotograf în București c. 1890. B. A. R. Nr. inv. 528. — A. VIII 61.

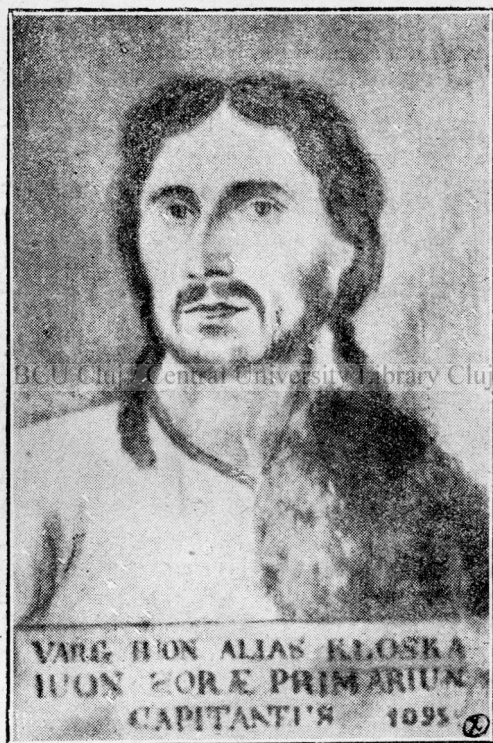

Fig. 7.

În biblioteca muzeului Brukenthal din Sibiu este bustul lui Cloșca, tablou neterminat și cu aceeași inscripție.²

Reproduceri: a) Fotografie 13×21,5 cm. mai ștersă și numărul galeriei din Viena lipsește, cum și al fotografului.

¹ Nr. 1095 este numărul tabloului din galeria din Viena.

² N. Densușianu op. c. pag. 183 Nr. 758; A. Papiu Ilarianu op. c. pag. 302 bis.

B. A. R. Nr. inv. 488. — A. VIII 21.

b) Fotografie carte de vizită, 5,8×9,5 cm. *Photographie von Theodor Glatz, Hermannstadt*, îi lipsește însă cuvântul «CAPITANEUS» și Nr. «1095», c. 1890.

B. A. R. Nr. inv. 1057. — A. XXIV 28.

c) Heliogravură 14,5×14,5 cm. făcută în *Helyotipia Jos. Drotleff în Sibiu* și dat ca *Premiul III la «Revista Orăștiei» 1899*. Figură cam asemănătoare, dar mai melancolică. Deoparte și de alta a urechilor părul

Fig. 8.

este împletit în două coade și cojocul este pus pe umărul drept. Dede-subtul bustului este scris *Cloșca (1784)*.

B. A. R. Nr. inv. 497. — A. VIII 30.

35.

Bustul lui Cloșca în profil spre dreapta în medalion de ipsos, în relief, colorat. (Fig 8). Cloșca este cu capul gol, părul negru îi cade pe ceafă, mustățile roșietice, fața roșiatică, ochii albaștrii, îmbrăcat cu o cămașe albă descheiată la piept înfrumusețată la gât cu albastru și la piept. Peste cămașe are un cojoc de oaie cu lână afară și prinsă la piept cu un șnur dublu de culoare castanie. Imprejur este următoarea inscripție cu albastru VARGOY ON N: KLOSKA || HORAE ALTERER. La jumătatea me-

dalionului este scris anul cu verde, deoparte 17, de alta 84. Acest medalion-portret este foarte important că ne dă adevăratul portret al lui Cloșca, ceea ce concordă și cu descrierile contemporane. El împreună cu Nr 34 ne dă adevăratul portret al lui Cloșca.¹ Lucrare originală. Relief în gips 6,5×6,5 cm. Medalionul este într'o ramă circulară și apoi într'o ramă pătrată. Amintit de D. A. Sturdza op. c. pag. 423 Nr. 6; Nic. Densușianu op. c. pag. 187 Nr. 781 și în Revoluția lui Horia în Transilvania și Ungaria în 1784—1785 pag. 20 Nr. 23.

B. A. R. Colecția de tablouri.

Reproduceri: a) Fotografie de mărime exactă, bustul lui Cloșca 6,2×6,2; cadrul total 23,7×23,7 cm. c. 1890.

B. A. R. Nr. inv. 1966. — A. LII 17.

36.²

Bustul lui Cloșca între stânci. Jos pe o stâncă: *Juan Wargoy/od Klosca Rebell*. În dreapta pe altă stâncă: *Necuhauser ad viv de 78*. — 8°. Acest portret este anexat la manuscrisul «Analecta ad historiam seditionis per Valachos Transilvaniae» care se găsește în biblioteca Muzeului național din Pesta.³

37.

Cloșca până din jos de brâu și colorat, în mâna stângă o pușcă cu baionetă. Deasupra: *Gloska*. 8°. Se găsește în biblioteca Muzeului național din Pesta.⁴

38.

Cloșca, figură întreagă în pozițiune marțială, cu pistoale, hanger și sabie, în mâna dreaptă pușcă cu baionetă iar la sân o carte. Jos: *Gloska ein Gehülfe des Rebelen Horja welcher mit ihm gefangen worden*. — 8°. Se găsește în biblioteca Muzeului național din Pesta.⁵

¹ Scrierile cari amintesc despre portretul lui Cloșca sunt: 1. Horja und Klotzka | oberhaupt und Rathgeber | der Aufrührer in Siebenbürgen. Karlsburg und Herrmanstadt, 1785. Traducere în limba română, alături de textul german, în «Tesauru de monumente istorice» Tom. III pag. 332. 2. Unterhaltendes Schauspiel nach den neusten begebenheiten des Staats, der Kirche, der Gelehrten Welt und des Naturreiches vorgestellt 1785 zweiter Aufzug. Erfurt. H. R. Nonne. §§ wallachen: Aufstand in Siebenbürgen pag. 69—99. 3. Manuscrisul 159 din biblioteca Academiei Române, foaia 51 intitulat Istoria lui Horia scrisă de contele D. Teleki. Traducțiune în limba română. Toate aceste 3 scrieri concordă asupra portretului lui Cloșca. Iată portretul lui Cloșca: «Ion Cloșca de Cărpeneș, aparținând domeniului Zlatna, de vre-o 40. de ani, de statură mică, îndesată, fața brună, mai mult rotundă, are nas turtit, păr castaniu închis, mustață roșiatică-castanie, voinic, peltic, are o voce mai mult grăbită decât închisă, stat și mers drept, îmbrăcat în costum obicinuit ca și tovarășul lui, Horia. Obişnuete însă să poarte și un cojocel mic de oaie cu mânecile jumătate și cu lăna în afară. Pe cap poartă uneori căciula neagră de miel, obicinuită acolo, uneori însă și un fel de căiță cu galoane înguste de fir și cu o legătură de aur».

² Numerele 36—40 nu se găsesc în colecția Academiei Române, le-am găsit numai amintite și descrise, le dau întocmai.

³ Nic. Densușianu op. c. pag. 176 Nr. 724.

⁴ Nic. Densușianu op. c. pag. 178 Nr. 733.

⁵ Nic. Densușianu op. c. pag. 178 Nr. 736.

39.

Cloșca figură întreagă, pozițiune de căpitan de haiduc cu piștoale și sabie. Jos în colțul drept: *L. Wien f. Dedesubt: Wahre Abbildung des Kloska Ivan Spiessgeselle des Horia alt 40 Jahr.* — 8°. Se găsește în biblioteca Muzeului național din Pesta.¹

40.

a) Cloșca, pendant la portretul lui Horia Nr. 19, având în mână stângă o pușcă cu baionetă. Sus: *Glocska*. Jos: *Ein Gehülfe des Horia, und Haupt anführer der Siebenbürgischen Rebellen die gefangennehmung gescha den 30 dec. 1784* — 4°. Se găsește în biblioteca Muzeului transilvan din Cluj — colecția Alexandru Mike.²

b) Portretul lui Cloșca, edițiune mai nouă după exemplarul de sus. Jos: *Glocska nach dem einzig noch existirenden Originale.* — 2°. Se găsește în biblioteca Muzeului transilvan din Cluj. Colecția Alexandru Mike.³

CRIȘAN.

41.

Bustul lui Crișan în profil spre dreapta. Siluetă în negru. Pe cap are căciulă de husar cu pană; la spatele căciulii două șnururi cu doi ciucuri. Dedesubt scrie *Krischan Gyorg*. Această siluetă este anexă la broșura ⁴ «Horia und Klotska, oberhaupt und Rathgeber der Aufrührer in Siebenbürgen. 1784». Gravură în aramă 8×13,5 cm. Numele gravorului lipsește. Portret amintit de *D. A. Sturdza* op. c. pag. 423 Nr. 1.

Se găsește și în biblioteca Muzeului național din Pesta.⁵

Reproduceri: a) Copie originală în peniță făcută de *T. Popu* 1863. 8×13,5 cm.

B. A. R. Nr. inv. 502. — A. VIII 35.

b) Litografie, împreună cu siluetele în negru ale lui Horia și Cloșca cum și medalia lui Horia (Nr. 55' c) în «Tesauru de monumente istorice». Tom. III pag. 297 Nr. 1, anul 1864.

42.

Crișan în întregime (Fig. 9), cu fața spre stânga, cușmă cu surguciu de sub care îi iese părul pe spate și lângă urechia stângă părul este împietit într-o coadă care îi cade pe piept. Este îmbrăcat cu o cămașe din care se vede gâtul și pieptul și este încins cu un brâu. Deasupra cămășii are o sarică, prinsă în dreptul pieptului cu o copcă și peste sarică o pușcă. La brâu are cuțit, pistol și sabie. Mâna stângă este în șold și în cea dreaptă ține un topor; lângă el un câne mare cu sgardă. Crișan are o statură înaltă și este foarte voinic; nasul îl are aquilin, mustățile groase lăsate în jos și privirea severă. Dedesubtul cadrului este scris *CRISAN*

¹ Nic. Densușianu op. c. pag. 179 Nr. 737.

² Nic. Densușianu op. c. pag. 181 Nr. 751.

³ Nic. Densușianu op. c. pag. 182 Nr. 756.

⁴ Broșura se găsește și în biblioteca Academiei Române. S. 3612.

⁵ Nic. Densușianu op. c. pag. 180 Nr. 746.

GIORG mit Anführer der Walachischen Rebellen welcher der 10-ten febr. 1785 gefangen worden.

Portret amintit de *Nic. Densușianu* op. c. pag. 185 Nr. 773 și de *D. A. Sturdza* op. c. pag. 423 Nr. 2.

Se găsește și în biblioteca Muzeului național din Pesta.¹

Fig. 9.

Gravură în aramă, 10,5×15,5 cm. Numele gravorului lipsește.

B. A. R. Nr. inv. 504. — A. VIII 37.

43.

Bustul lui Crișan în față, (Fig. 10), cu capul gol; părul în partea dreaptă îi cade peste ureche, într'o coadă până deasupra umărului unde este înodat formând un inel. Este îmbrăcat cu o haină cu guler, descheiată

¹ *Nic. Densușianu* op. c. pag. 179 Nr. 740.

la piept, din care se vede marginile cămășii. Ochii îi are mari, nasul potrivit, mustățile mari lăsate în jos, barba mică și privirea severă. Dedesubtul bustului este scris *CRISAN DSURDS EX KERPENYES TUMULTUS TRANSILV, IN A° 1784 EXCITATI CORIPHAEUS TERTIUS. 1097.*¹ Acest portret este un pendant la portretul lui Horia (Nr. 10) și a lui Cloșca (Nr. 34) și pare să fie adevăratul portret al lui Crișan; în comparație cu Nr. 42 se vede tot acea înfățișare robustă, figura cam slabă dar osoasă,

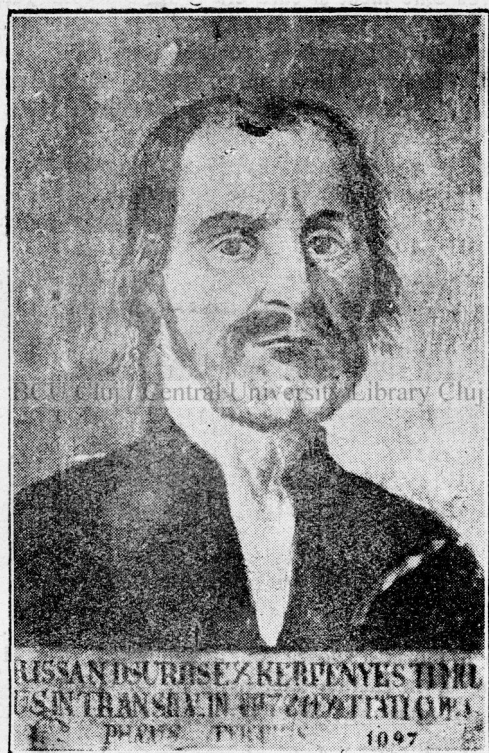

Fig. 10.

mustățile mari lăsate în jos, nasul aquilin și privirea severă. Acest portret concordă și cu descrierile contemporane² care spune: «Acesta prezintă sub toată privința o figură bine făcută; de o statură bărbătească de mijloc

¹ Nr. 1097 este numărul tabloului din galeria din Viena.

² Horjia und Klotska oberhaupt und Rathgeber der Aufrührer in Siebenbürgen. Karlsburg und Hermannstadt 1785. Traducere în limba română alături de textul german în «Tesauru de monumente istorice». Tom. III (1864) pag. 336. Partea citată am dat-o după această traducere.

mare, de o structură osoasă tare și solidă, de un corp cam plin, însă nu prea gras, ci tocmai așa cum se cere la o asemenea sistemă corporală de o asemenea înălțime și la o făptură osoasă așa de forte. O frunte osoasă, cu partea osoasă a ochilor bine arcată, cu niște sprâncene negre stufoase, ornate gene stufoase de același coloare; niște ochi mari negri, iuți și plini și cu o căutătură ageră; o gură bine proporționată, cu o barbă neagră stufoasă; o bărbie cam rotunjită și prea puțin despicată, un gât cam lungureț, nici prea gros nici prea subțire, bine întins și drept; un piept scos afară între doi umeri cam lași și alte asemenea, sunt însușiri care vădesc un bărbat nervos bine făcut și care eră proprie acestui rebel. Pelița lui brună, umbrită împrejur de un păr negru stufoș, contribuia și mai mult spre a da chipului său o frumuseță bărbătească.

Fotografie după o veche pictură aflată în Muzeul istoric din Viena și fotografiată de I. Niculescu, fotograf în București, c. 1890; 9,5×15,5 cm.

B. A. R. Nr. inv. 528. — A. VIII 61.

Se găsește și în biblioteca Muzeului Brukenthal din Sibiu.¹

Reproduceri: a) Fotografie carte de muzică, *Phot. V. Theod. Glatz. Hermannstadt*, are aceiași inscripție, lipsindu-i numai numărul din galeria din Viena. 5,5×9,5 cm. c. 1890.

B. A. R. Nr. inv. 1057. — A. XXIV 28.

b) Fotografie mai mare, dar mai ștearsă, după (a). 14×20,5 cm. c. 1890.

B. A. R. Nr. inv. 503. — A. VIII 36.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

44.²

Bustul lui Crișan între stânci. Jos pe stâncă: *Georg Krischan | einer der Rebellen | anführer*. Dedesubt: *Neuheuser 1785*. — 8°. Acest portret este anexă la manuscrisul intitulat «*Analecta ad historiam seditionis per Valachos Transilvaniae*». Se găsește în biblioteca Muzeului național din Pesta.³

HORIA ȘI CLOȘCA.

45.

Busturile lui Horia și Cloșca unul în fața altuia. (Fig. 11). Horia este în profil spre dreapta, cu căciula dată puțin pe ceafă lăsând să se vadă toată fruntea și o parte din ureche; peste cămașe are o haină cu gulerul rășfrânt, nasul aquilin, mustățile mici și privirea ageră, figura grasă, buza de jos mai groasă și buzele întredeschise. Este același desen ca la Nr. 1, dar mai mare. Cloșca este în profil spre stânga, cu capul gol, părul căzându-i pe frunte și pe spate. Are o cămașe lăsând să se vadă gâtul și o parte din piept. Are mustățile mici lăsate puțin în jos. Figura este asemănătoare cu Nr. 24.

Dedesubtul busturilor este scris *Horja. Gloscska*.

¹ Nic. Densușianu. op. c. pag. 183 Nr. 759; A. Papiu Ilarianu op. c. pag. 302 bis.

² Nr. 44 nu se găsește în colecția Academiei Române, l-am găsit numai amintit și descris, îl dau întocmai.

³ Nic. Densușianu op. c. pag. 177 Nr. 725.

Horja der Hauptanführer und Urheber der im Jahr 1784 in dem Grossfürstenthum Siebenbürgen ausgebrochenen Aufruhr der Walachen. Glocska sein vorzüglicher Anhänger, und zweytes Haupt der Rebellen. | Gezeichnet nach dem Leben, als sie den 30 Dec. 1784. in der Radaker Waldung gefänglich ein gebracht wurden — Zu finden bey I. M. Will in Augsburg.

Gravură în aramă. c. 1785. Bustul lui Horia 8,5×11 cm.; Bustul lui Cloșca 8×11 cm., cadrul total 22,2×17 cm. Portret amintit de D. A. Sturdza op. c. pag. 424 Nr. 1; Nic. Densușianu op. c. pag. 188 Nr. 784.

B. A. R. Nr. inv. 514. — A. VIII 47.

Se găsește și în biblioteca Muzeului național din Pesta.¹

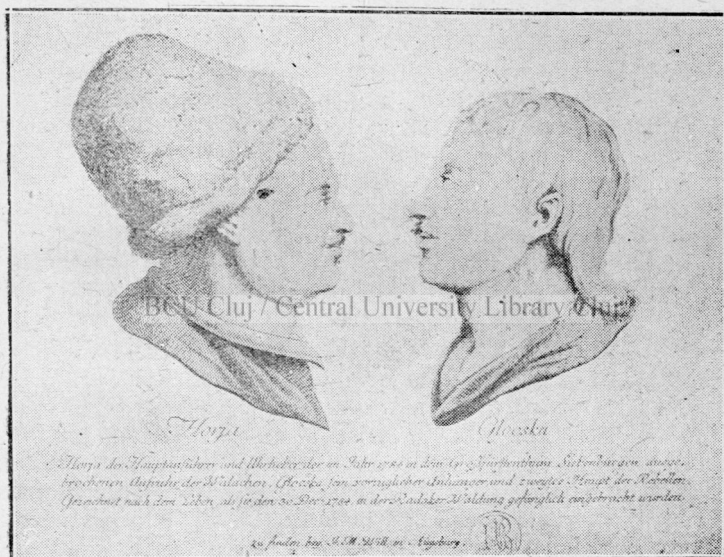

Fig. 11.

Reproduceri: a) Gravură în aramă c. 1785, cu aceeași inscripție și aceeași mărime, fără să arate locul și numele gravorului, însă execuția nu este așa de exactă.

B. A. R. Nr. inv. 513. — A. VIII 46.

46.

Busturile lui Horia și Cloșca față în față. Horia este în profil spre dreapta, cu căciulă, părul îi cade pe umeri. Are o haină încheiată la piept și gulerul cămășii deasupra, lăsând să se vadă puțin gâtul; mustățile mici, lăsate în jos și gura deschisă. Cloșca este în profil spre stânga, cu capul

¹ Nic. Densușianu op. c. pag. 179 Nr. 743.

gol, părul îi cade în şuvițe pe frunte, la spate și la tâmpile, văzându-se puțin urechea; ochii mari, nasul aquilin, mustățile lăsate în jos și gura puțin deschisă. Este îmbrăcat cu o haină cu guler alb. Deoparte și de alta a busturilor sunt niște stânci, între ele un câmp și în fund o biserică cu ziduri. În partea de sus a cadrului atârână de o panglică medalia lui Horia cu *Avers* și *Revers*. Pe *Av.* este o inimă din care iese două flăcări și deasupra o cruce cu 3 brațe neegale, asemenea și jos. De jur împrejur este scris *HORA REX DAZIE*. Pe *Rv.* este o coroană cilindrică așezată pe un munte și deasupra o cruce și de jur împrejur este scris *NOS PRO CESARE*. Dedesubtul bustului lui Horia este scris *Hora Duc Valaques Revoltes en Transilvanie. 1784.* și în limba germană cu litere gotice *Hora Furst von der Rebelton der Walachen in | Stehenbürgen*. Sub bustul lui Cloșca: *Klocska Premier Capitain des Revoltes. 1784* și în limba germană cu litere gotice *Klotschka erster Hauptman des Rebellteten*. Inscripțiile sunt cuprinse fiecare într'un cadru format din flori negre, asemenea și cadrul total. Execuția portretelor este naivă.

Gravură în aramă, 28×20,5 cm. Numele gravorului lipsește. c. 1785. B. A. R. Nr. inv. 1962. — B. LII 13.

Se găsește și în biblioteca Academiei de științe din Pesta.¹

47.

Busturile lui Horia și Cloșca unul în fața altuia. Horia este în profil spre dreapta, pe cap căciulă cu marginile răsfraute, dată puțin pe ceafă, lăsând să se vadă toată fruntea și o parte din ureche; părul îi cade pe spate în şuvițe, este îmbrăcat cu o haină cu guler întors. Expresia figurii este aproape ca la Nr. 45. Cloșca este în profil spre stânga, cu o căciulă înaltă, rotundă, fiind tăiată peste mijloc cu două șireturi care se termină la urmă cu doi ciucuri. Aceiași căciulă se găsește și la portretul Nr. 29. Este dată puțin pe ceafă și se vede o parte din frunte și aproape toată urechea, părul de asemenea îi cade pe umeri. Dedesubtul busturilor este scris *Hora. Gloska. mai jos Beide Anführer der Wallachischen Rebellen | gezeichnet nach dem Leben den 3 Ian: 1785*. Execuția este foarte bună și după mărturisirea inscripțiilor aceste două portrete se apropie de adevăr — asemănarea figurilor cu Nr. 45 este aproape perfectă. Gravură în aramă. Numele gravorului lipsește. Bustul lui Horia 9,5×12,5 cm. Bustul lui Cloșca 10×14,5 cm. Portret amintit de D. A. Sturdza op. c. pag. 424 Nr. 2; Nic. Densușianu op. c. pag. 185 Nr. 771.

B. A. R. Nr. inv. 517. — A. VIII 50.

48.

Busturile lui Cloșca și Horia față în față. Cloșca este în profil spre dreapta, pe cap are un fel de scufă dată puțin pe ceafă. Nasul mare, mustățile mici lăsate în jos, ochii mici și buzele puțin deschise. Horia este în profil spre stânga, pe cap are căciulă cu marginile de blană și restul căciunii este de postav, cu dungi, dată puțin pe ceafă. Ochii mici, mustățile

¹ Nic. Densușianu op. c. pag. 181 Nr. 748.

asemenea mici și lăsate în jos, gura puțin deschisă și figura mai mult grasă. Execuția este naivă și aceste portrete nu se aseamănă de loc cu adevăratele portrete ale lui Horia și Cloșca. Sunt niște fantezii. Dede-subtul busturilor este scris cu litere gotice :

*Wahre Abbildung
des*

*Klosska luon
von Kerpenjesch*

*Horja oder Nikola Urss
aus Nagy Aranyosch*

aus Siebenbürgen.

Gravură în aramă. Numele gravorului lipsește. C. 1785. Bustul lui Cloșca, 8×12 cm.; bustul lui Horia 9,5×13 cm. Cadrul total 23×18 cm. Horia asemănător cu Nr. 14.

B. A. R. Nr. inv. 516. — A. VIII 49.

Se găsește și în biblioteca Muzeului național din Pesta anexat la manuscrisul «Processus ordinarius quo Valachus Horja de Flora Daciae Tyranus procedit contra Siculos».¹

49.

Busturile lui Horia și Cloșca unul în fața altuia. Horia este în profil spre dreapta și Cloșca spre stânga. Imbrăcămintea și expresia figurilor este aproape la fel cu Nr. 48, numai execuția este mai bună; este tot o fantezie. Dede-subtul lui Horia este scris *Horia ou Nicolas Urtz | de Nagy Aranyosch*, dede-subtul lui Cloșca este scris *Klotzka luon | de Kerpen yesch* și între busturi *Portraits veritables | de | envoyés de la Transylvanie*. Gravură în aramă. Bustul lui Horia, 5,5×6,5 cm.; bustul lui Cloșca, 5×8 cm. Numele gravorului lipsește. C. 1785.

B. A. R. Nr. inv. 505. — A. VIII 38.

50.

Busturile lui Horia și Cloșca unul în fața altuia. Cloșca este în profil spre dreapta și Horia spre stânga. Pe cap, Horia are căciulă cu marginile albe întoarse, și restul căciulii de postav roșu. Părul la spate este mai mare și în inele; nasul așulin, mustățile lăsate în jos. Este îmbrăcat cu o haină verde. Cloșca este cu capul gol și părul la spate este mai mare, învârtit ca un melc; nasul mare, mustățile potrivite, lăsate în jos și gura puțin deschisă. Poartă o haină albastră din care se vede o parte din gât. Dede-subtul busturilor este scris cu litere gotice și latine: *Gloska. Horiae. Wahrhaffte Abildung von Horiae und Glöska, ürheber der rebellen von Transsilwani, abgezeignet in | der gefengnüß zu Carlsbürg, nach dem sie seynd gefangen Worden in dem Radacker Wald zu Carlsburg by Abraham Kaufman, sculp: | Horiae et Gloska chefs des rebelles en Transylvanie pris dans la forêt de Radack, dessinés dans la prison de Carlsbourg. Se trouve chez Abraham Kauffman, Graveur à Carlsbourg.*

Gravură în aramă, colorată cu mână, c. 1785. Bustul lui Horia, 9,5×11,5 cm.; bustul lui Cloșca 8×11 cm.

B. A. R. Nr. inv. 515. — A. VIII 48.

¹ Nic. Densușianu op. c. pag. 180 Nr. 745.

51.

Busturile lui Horia și Cloșca față în față. Horia este în profil spre dreapta, cu capul gol; părul îi cade în șuvițe până deasupra umărului, unde este înodat formând un inel; gâtul este liber și este îmbrăcat cu un cojoc prins cu un șnur în dreptul pieptului. Fruntea și nasul îl are mare, mustățile mici lăsate în jos, fața slabă și privirea serioasă. Portret asemănător cu Nr. 10. Cloșca este în profil spre stânga, cu capul gol, are păr mare care îi cade pe umăr; deasupra cămășii are cojoc cu lână afară, prins în dreptul pieptului cu un șnur. Are gene stufoase, nasul potrivit; mustățile mici lăsate în jos și privirea severă. Portret asemănător cu Nr. 34, 35. Pe bustul fiecărui este scris *HORIA. KLOSKA*. După execuție se vede că aceste două portrete sunt luate după niște busturi în relief făcute în gips. Horia trebuie să fie un pendant al lui Cloșca, făcut și el în gips. Un medalion în gips al lui Horia a existat, după cum mărturisește Nic. Densușianu: ¹ «Cu ocaziunea cercetărilor făcute în biblioteca episcopiei dela Orade, Prea Sântia Sa dl Canonic Paul Vela îmi comunicase, că portretul lui Horia lucrat în ghips, tot în formă cum este medalionul lui Cloșca, se aflase în posesiunea d-sale până la anul 1869, când, încredințându-l unui cunoscut ca să-l doneze Asociațiunii transilvane, această prețioasă relicvie s'a pierdut». Aceste portrete poate să fie unul din portretele trimise de contele Iancovici, Împăratului Iosif II, la Viena; atât Horia cât și Cloșca sunt arătați ca niște țărani. ²

Gravură în aramă. Numele gravorului lipsește. C. 1785. Bustul lui Horia 5×6,2 cm.; bustul lui Cloșca 5,2×6,8 cm.; cadrul total 11×7 cm. Portret amintit și de Nic. Densușianu op. c. pag. 187 Nr. 782.

B. A. R. Nr. inv. 518. — A. VIII 51.

52.

Siluețele în negru ale lui Horia și Cloșca — busturi. Horia este spre stânga, cu căciulă, de gât are un lanț cu «ordinul» lui Horia: O inimă străpunsă de o sabie, pe inimă sunt inițialele ^{HR}_D.

Dedesubtul bustului este scris *Nicola Hora*.

¹ Op. c. pag. 187.

² Dl Constantin Moisil, ajutor numismat al Academiei Române, îmi comunică un bust al lui Horia, în medalion rotund de 7 cm., care este o copie în gips după originalul care se află în cabinetul imperial din Viena. Horia este bust în profil spre dreapta, pe cap are căciulă înaltă cu fundul retezat, și de sub căciulă îi cade părul în șuvițe pe umeri. Fruntea o are lată, nasul mare puțin coroiat, mustățile mari lăsate în jos, bărbia ascuțită, fața osoasă și slabă. Este îmbrăcat cu sarică și deasupra se vede gulerul hainei. Medalionul s'a primit în luna Septembrie 1921 și se află în cabinetul numismatic al Academiei Române, este format din două cercuri, din care al doilea mai lat, și nu are nici o inscripție.

Acest bust al lui Horia, în gips, pare să fie cel pe care-l amintește Nicolae Densușianu.

În călătoria care o face Nicolae Densușianu la Pesta în 1870, spune că Francisc Pulszki, Directorul Muzeului național din Pesta i-a comunicat că pe la 1820 se află la Viena, un cabinet de figuri de ceară, printre care se află și Horia și Cloșca în mărime naturală și îmbrăcați în costume românești. (Biblioteca Academiei Române. Manuscriptul 394 foaia 67—68).

Crișan este spre dreapta și cu căciulă, dedesubtul lui scrie *Gloska Ivan*. Mai jos într'un cadru dreptunghiular este scris: *Nicola Hora und Gloska Ivan, oberhäupter der rebellischen Wallachen, wurden d. 3-ten januar 1785, in der Radaker Waldung gefangen genommen, und von den Obrstlient. von Kraij, von 2-ten Szeckler Regiment nach Carlsburg gebracht.* Jos dedesubtul cadrului este numele gravorului *Moeglich fec & excud. Norimb.*

Gravură în aramă, c. 1785, $16 \times 12,5$. Bustul lui Horia 5×7 cm.; bustul lui Cloșca $4 \times 7,5$ cm.; cadru cu inscripția 16×2 cm. Portret amintit de A. Papiu Ilarianu op. c. pag. 302 bis; D. A. Sturdza op. c. pag. 424 Nr. 3; Nic. Densușianu op. c. pag. 186 Nr. 776.

B. A. R. Nr. inv. 507. — A. VIII 40.

Reproduceri: a) Litografie pentru «Revista Română», împreună cu bustul lui Horia în medalion circular (Nr. 4), în dreapta Horia, în stânga Cloșca. C. 1864.

B. A. R. Nr. inv. 512. — A. VIII 45.

b) Litografie întocmai publicată în «Tesauru de monumente istorice». Tom. III, pag. 297, Nr. 2.

53.

Busturile lui Horia și Cloșca, siluete în negru. Horia este spre dreapta și poartă căciulă, Cloșca este cu capul gol, părul îi cade pe frunte și la ceafă.

Fiecare siluetă este într'un medalion format din două cercuri și în mijloc un cerc perlat, deasupra o panglică înodată lăsată pe marginea cadrului. Fondul medalionului este alb. Dedesubtul fiecărui medalion este scris *Horiah. Kloczka*. Aceste siluete fac parte din broșura *Kurze Geschichte der Rebellion in Siebenbürgen. Strassburg. 1785*, unde se află și insignele lui Horia, în formă ovală, la mijloc o inimă străpunsă cu sabia dela dreapta spre stânga în jos, din inimă se prelungește în sus și în jos o cruce duplicată, în stânga inimii este scris *HO*, în dreapta *RA* și jos între brațele crucii *R. D.* Pe ultima pagină a acestei scrieri este următoarea notiță: *N. B. Die beygefügtten Schattenrisse sind nach den in Wien gezeichnet Originalen abgestochen. Die Titelvignete stellt das ordenskreutz vor, etc.*¹

Gravură în aramă.² Numele gravorului lipsește. Cadrul cu Horia $5,5 \times 6,5$ cm.; cadrul cu Cloșca $5,5 \times 6,5$ cm.; cadrul total $12,5 \times 8$ cm.

B. A. R. Nr. inv. 506. — A. VIII 39.

Se găsește și în biblioteca Muzeului național din Pesta.³

Reproduceri: a) Copie cu cerneală în biblioteca Academiei Române, manuscrisul 373 foaia 31, c. 1879.

54.

Busturile lui Horia și Cloșca, siluete în negru. Horia este spre dreapta, cu căciula dată puțin pe ceafă, părul mare. Dedesubtul bustului scrie *Hora | u. Nicola Ursz, gegen 50. J. alt.* Cloșca este spre stânga, cu

¹ Nic. Densușianu op. c. pag. 181 Nr. 747.

² Dăruită de dl Căpitan Iulian Marțian în 1907.

³ N. Densușianu v. c. 181 Nr. 747.

capul gol, părul căzându-i puțin pe frunte, ridicat în sus la ceafă și gura puțin deschisă. Dedesubtul bustului scrie *Kloczka u. Gleska Iwan, etwa 40. J. alt.* Fiecare siluetă este în câte un cadru deosebit. Dedesubtul cadrelor scrie: *Hora Chef der Rebellen u. Kloczka sein Hauptmann Wurden von 2 Wallachen in der Radaker Wal | dung überrascht, gefangen, v. Von dem ob. Lient. Kray, vom 2-ten Szekler Regim., nach Karlsburg in | verwahrung gebracht. Ester soll sich H. F. R. D. neuen, d. i. Hora Florens, Rex Daciae. | Nach dem original copirt, gestochen u. verlegt von Ioh. Mayr in Regensburg, Jenner 1785.*

Gravură în aramă. Cadrul cu Horia $7 \times 8,5$ cm.; cadrul cu Cloșca $7 \times 8,5$ cm. Portret amintit de *Nic. Densușianu*, op. c., pag. 184 Nr. 769. B. A. R. Nr. inv. 508. — A. VIII 41.

55.

Busturile lui Horia și Cloșca, siluete în negru. (Fig. 12). Horia este spre dreapta, cu căciulă, părul îi cade pe spate, nasul mare și buzele puțin deschise. Dedesubtul bustului scrie *Horja | oberhaupt der Rebellen | in Siebenbürgen.* Cloșca este spre stânga, cu capul gol, părul lăsat puțin pe frunte și se ridică în sus la ceafă. Nasul mare și buzele puțin deschise. Execuția părului este ca la Nr. 53, 54. Dedesubtul bustului scrie *Klotska | Freund und | Rathgeber des Horja.* Deasupra siluetei este medalia lui Horia, pe Av. scrie *NOS PRO CESARE* și în mijloc are o coroană cu o cruce. Pe Rv. are 3 cercuri concentrice, în mijloc o cruce triplicată, sus și jos, în mijlocul crucii o inimă străpunsă de o sabie, de jur împrejur scrie *Horia Rex Daciae*; deoparte și de alta a crucii de jos 17 84. Această medalie este asemănătoare cu Nr. 22. Dedesubtul siluetei este o altă medalie. Aversul are 2 cercuri concentrice, în mijloc este o inimă străpunsă de o sabie și deasupra inimii o cruce cu 3 brațe neegale. Intre cercuri scrie *+ HORIA BE. SI. HODINYESE, CZARA PLINSE. SI PLETE.* RV. are 2 cercuri concentrice, în mijloc o cruce cu 3 brațe neegale așezată pe niște munți, deoparte și de alta a crucii sunt inițialele *R. D.* ^{HORIA 1784}. Aceste gravuri face parte din broșura ¹ «Horia und Klotzka oberhaupt und Rathgeber der Aufrührer in Siebenbürgen. Karlsburg und Hermannstadt 1785».

Gravură în aramă.² Numele gravorului lipsește. Bustul lui Horia $6 \times 7,5$ cm.; Bustul lui Cloșca 5×7 cm. Portret amintit de *D. A. Sturdza* op. c. pag. 424 Nr. 4; *Nic. Densușianu* op. c. pag. 184 Nr. 768.

B. A. R. Nr. inv. 511. — A. VIII 44.

Se găsește și în biblioteca Muzeului național din Pesta.³

Reproduceri: a) Lucrare în peniță făcută de *Teod. Popu în Pest'a* | 1863. copie exactă.

B. A. R. Nr. inv. 509. — A. VIII 42.

¹ Broșura se găsește în biblioteca Academiei Române. S. 3612.

² Gravura este lipită pe o foale pe care este scris de mână, în l. germană câteva însemnări despre Horia și Cloșca, luat din «*Convers. Lek.* V pag. 388».

³ *Nic. Densușianu* op. c. pag. 180 Nr. 746.

b) Lucrare originală în peniță, dar nu așa de exactă. Inscripțiile de sub Horia și Cloșca sunt cu litere cursive și la medaliile de jos, între Av. și Rv. se dă în traducere germană cuvintele *Hora Be și Hodinyeste*. Jos în stânga este inițiala S lângă un ciocan.

B. A. R. Nr. inv. 519. — A. VIII 43.

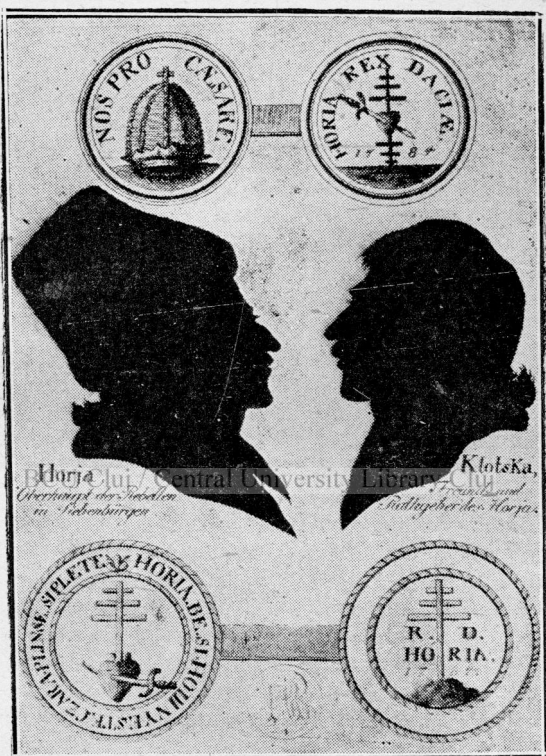

Fig. 12.

c) Litografie exactă publicată în «Tesauru de monumente istorice» Tom. III (1864) pag. 297 Nr. 1; se află și bustul lui Crișan, siluetă în negru (Nr. 41 b).

56.

Bustul lui Horia cu insignele lui și a lui Cloșca pe o foaie în folio.¹ Horia este spre stânga în medalion circular format din două cercuri concentrice, pe un fond negru și medalionul este pe un fond ce reprezintă un zid. Deasupra medalionului este un lanț prins în zid terminat cu cătuși și între cercurile medalionului, deasupra este scris *Horia. Walach: Rebelle*.

¹ Busturile lui Horia și Cloșca sunt asemănătoare cu cele din fig. 17.

Horia este cu căciulă cu marginile răsrănțe și cu fundul retezat, poartă o haină cu guler. Dedesubtul medalionului într'un cadru dreptunghiular și în mijlocul cadrului este insigne a lui Horia formată dintr'o stea cu 12 colțuri, în mijlocul stelei o inimă străpunsă de o sabie; deoparte și de alta a inimii, sus, sunt inițialele $H=F$, iar jos $R=D$. Figura și cadrul este ceva asemănător cu Nr. 1, 2, afară de inscripție și insigne. Insignea este aproape la fel cu Nr. 21.

Cloșca este în profil spre dreapta în medalion circular format din două cercuri concentrice, pe un fond negru și medalionul este pe un fond care reprezintă un zid. Deasupra medalionului este un lanț de care atârână medalionul și lanțurile laterale sunt terminate cu cătuși. Dedesubtul medalionului, într'un cadru dreptunghiular este scris *Gloska | Wallach: Rebelle*. Cloșca este cu capul gol, părul îi cade pe spate în şuvițe. Este asemănător cu Nr. 25, numai că este în profil spre stânga.

Între aceste două portrete este un chenar format din linii ondulate. Marginile foi are un chenar format din linii ondulate și încrucișate. Deasupra portretelor lui Horia și Cloșca este scris în limba germană, cu litere gotice, *Wahre Abbildung der zween Wallachischen Rebellen, | Horja und Gloszka, | samt umständlichen Beschreibung und Gefangennehmung; der Tag ihrer Gefan = | gennehmung aber war de 14-te Decemb. 1784*. Dedesubtul portretelor, tot cu litere gotice sunt următoarele: *Hier oben betindliche zwey Kupferstiche sind die Original-Porträte der Siebenbürger zween Hauptrebelln Ho | rja und Closzka, welch letzterer ein grichischer Popp (Priester) ist; sechs andere Wallachen durch das | ausgesetzte Praemium angereizt, und mit einem Commendo Szekler-Hussaren unterstütz, nahmen es auf sich be | sagte Rädelsführer aufzusucken, und in die Hände der Justiz zu liefern. Sie kamen in der Gegend des Waldes | an, wo nach den Anzeigen eines Revierjägers er | meldte Rädelsführer sich Vermuthlich aufhalten würden: und als | sie den Horja bey einem angemachten Feuer sitzend erblickten, so murrten und schalten sie laut über ihre Herr | schaften, auf deren Befehl sie bey so rauher Winterzeit Jagd | rohnenn verrichten mussten. Da sie nun demselben | näher kamen, so baten zween von ihnen den Horja, sich bey dem angemachten Feuer etwas wärmen zu dürfen. | Er gestattete es; und als sie ihren Vorthail versehen hatten, warfen sie ihn zu Boden, und banden ihn also | — gleich mit Stricken, gaben sodann ihren übrigen Cameraden und dem Commando Szekler-Hussaren, welches | von Ferne postirt war, das abgeredete Zeichen, die hierauf alsobald herbeykamen; Gloszka aber schlief eben in | einem hohlen Baum umweit des angemachten Feuers, wo er an der Stelle handvest gemacht, und mit seinem | Spiessgesellen Horja nach Karlsburg geführt wurde. Jeder der beherzten sechs Wallachen erhielt 100 Dukaten | zur Belohnung, und für sich und ihre Nachkommenschaft die gänzliche Befreyung von allen landesfürstlichen Ab | gaben; dem Revierjäger aber sind 500 fl. angewiesen worden. Mai jos scrie: Die obern zween Seitenbuchstaben bey Horja, H. F., bedeuten Horja Floreat, die Buchstaben R. D., Rex Daciae. Mai jos scrie: Der zween Hauptrebelln verübte Mord und Uibelthaten, Verheerungen und Ver | schwärungen werden in 8° ebenfalls bis den 12-ten Febr. zum Vorschein kommen. Dedesubtul chenarului scrie: *In Komiszion bey Johann Georg Bulmann, Buchhändler in der Fuggerey. Nro. 45.**

Gravură în aramă. Foaia $27 \times 37,5$ cm. Cadrul cu Horia $6,5 \times 10$ cm. Bustul lui Horia $5,5 \times 5,5$ cm. Cadrul cu Cloșca $6,5 \times 10$ cm. Bustul lui Cloșca $5,5 \times 5,5$ cm. Portret amintit de D. A. Sturdza op. c. pag. 424 Nr. 5, dă și toate inscripțiile; Nic. Densușianu op. c. pag. 188 Nr. 784 b, îl citează după D. A. Sturdza.

B. A. R. Nr. inv. 1963. — B. LII 14.

Fig. 13.

57.

Prinderea lui Horia și Cloșca. (Fig. 13). Scena reprezintă niște munți în dreapta și un arbore în stânga. Horia este ținut de doi țărani, unul în față și altul la spate. El este cu căciula înaltă cu fundul de postav, cu sarica pe umeri, cu pistoale la brâu și face mișcarea de a scoate sabia. Lângă pom este trântit jos Cloșca și doi țărani îi leagă mâinile la spate. Este cu capul gol și lângă el căciula, sarica, o pușcă, două sulii și mai încolo alt țăran trântit la pământ. În fund se vede soldați alergând, cu

puștile și comandantul lor cu o frânghie în mâni. Horia seamănă puțin la figură cu Nr. 1, 3, iar Cloșca nu seamănă cu nici unul din portretele amintite, îl face tânăr. Dedesubtul cadrului scrie *Gefangennehmung des Horja*, în stânga este numele desenatorului *Schedy del* și în dreapta numele gravorului *Fr. Stöber sc.* Deasupra cadrului este scris *Millot 13 B.*¹ Gravură în aramă foarte bine executată. C. 1815. 9×13,5 cm., cadrul total 10×16 cm.

B. A. R. Manuscriptul 373 foaia 36.

Se găsește și în «Muzeul istoric și etnografic al Asociației» din Sibiu, dăruit de Iosif Sterca Șuluțiu de Cărpeneș, cumpărat din Viena, dela un anticvar și poartă titlul *Die Gefangennahme des Hora und Kloska. 27/VII. 1784.*²

Relativ la prinderea lui Horia se poate cercetă cu mult folos admirabilul studiu al dlui T. V. Păcățian, *Cum a fost prins Horia și Cloșca în «Transilvania»* 1921 Martie, Nr. 3 pag. 134 sq. Din acel studiu se poate constată, că tablourile Nr. 57 și Nr. 58 sunt niște fantezii.

Reproduceri: a) Fotografie dăruită de V. A. Urechia în anul 1882, 9,5×16 cm. Amintit de D. A. Sturdza op. c. pag. 426 Nr. 3.

B. A. R. Nr. inv. 486. — A. VIII 19.

b) Litografie exactă făcută în *Stabilim. litogr. G. Voneberg, București*, [1865] 9,5×16 cm. Amintit de D. A. Sturdza op. c. pag. 426 Nr. 3.

B. A. R. Nr. inv. 487. — A. VIII 20.

c) Litografie mărită, fără numele litografului, 18×27 cm. are și o mică însemnare asupra prinderii lui Horia, scrisă de mână: *Arestarea lui Horia și Cloșca recte Ioan Varga, prin Mateș Nuț, Iosif Trif și alți doi Moși, toți patru veri ai lui Horia, puși la cale, la mandatul episcopului din Sibiu, Nikitics, de protopopul Adamovics. Protopopul a primit medalia de aur «Pro virtute et merito», Mateș Nuț și Iosif Trif au fost scutiți de iobăgie. Diplomele se păstrează în Muzeu. (cf. «Transilvania» Nr. 4 și 7 din 1895; apoi «Memoriul» lui Iosif Sterca Șuluțiu, partea VI. pag. 94—95).*

B. A. R. Nr. inv. 1965. — B. LII 16.

58.

Prinderea lui Horia și Cloșca. (Fig. 14). O scenă cu totul diferită de cea de sus. În dreapta și în stânga sunt niște dealuri. Horia este ținut de trei țărani, unul îl ține de spate, doi de mâni și al patrulea cu pistolul în mână îi ia sabia. Cloșca este înconjurat de soldați cu baioneta la armă și de doi țărani, dintre cari, unul îi scoate o pungă dela brâu. În fața lor arde niște hârtii. Pe dealul din dreapta se văd soldați alergând spre cei prinși. Horia și Cloșca sunt îmbrăcați cu o haină și peste haină este sarica prinsă la piept printr'un șnur. Horia are cisme scurte cu pinteni, iar Cloșca

¹ Din cauză că gravura este tăiată nu se poate ști restul cuvintelor. Abatele Millot a scris în 1813 o istorie antică și modernă, tradusă și completată de Christiani și portretul acesta poate să fie luat din cartea Abatelui Millot (Nic. Densușianu «Revoluția lui Horia în Transilvania și Ungaria. 1784—1785» pag. 22 nota 1.

² «Continuare din Broșura Adaus la partea VI-a din Memoriul lui Iosif Sterca Șuluțiu de Cărpeneș» pag. 34.

are opinci. Portretele lor nu se aseamănă cu celelalte portrete. Dede-subtul cadrului scrie *Die gefangen nehmung der beyden Haupt Rebellen in dem Gross-Fürstenthum Siebenbürgen, Horja und Gloska*. Gravură în aramă, c. 1785. Numele gravurului lipsește. 29×18 cm.

B. A. R. Nr. inv 524. — A. VIII 57.

59.¹

O scenă colorată înfățișând prinderea lui Horia și Cloșca. Jos: *Die Gefangennehmung der beyden Haupt Rebellen in dem Grosz-Fürstenthum | Siebenbürgen, Horja und Gloscka. Getj oboúč Hlawnich Rebellantuw w sedmihraadsky Zemy Hory, a Gloska*. — 2°.

Fig. 14.

Se găsește în biblioteca Muzeului transilvan din Cluj, colecția Alexandru Mike.²

60.

Prinderea lui Horia și Cloșca, scenă colorată. Horia cu cușma neagră pe cap, stă lângă un arbore găunos, înaintea dânsului Cloșca cu căciula în mână. În depărtare se vede o colibă și un foc; lângă foc șade un alt căpitan fumând dintr'o pipă lungă ungurească. În partea stângă a colibei se ivesc trei țărani, înțelegându-se în secret. Aceștia reprezintă pe trădători.

¹ Numerele 59—61 nu se găsesc în colecția Academiei Române, le-am găsit amintite și descrise, le dau întocmai.

² Nic. Densușianu op. c. pag. 182 Nr. 752.

Jos: *Hora, Nicolaus Urecz
oberster an Führer der
Rebellischen Walachen.*

*Kloszka aus Kerpenyet
Zweiter an Führer der rebell:
Wallachen in Siebenbürgen.*

*Beide nach der Natur abgebildet, Carlsburg 1785. — 8°.
Se găsește în biblioteca Muzeului național din Pesta.¹*

61.

O scenă reprezentând escortarea lui Horia și tânguirea Popii Crișănuțu.

Jos: *Als Horja und Gloska durch Zalathna gebracht wurde trat ein
Walachischer Pope ein Anhangen der Rebellen | auf, und, Sprach, nun ihr
Edelleute und Ungarn, jetzt habt ihr ihn, unseren besten Horja; ihr könnt
ihm | nach belieben brathen und auffressen, und die Wache nahm ihm auch
mit ins Gefängnis. — 4°.*

Se găsește în biblioteca Muzeului transilvan din Cluj, colecția Alexandru Mike.²

62.

Horia și Cloșca în închisoare, fiecare în câte-o celulă, fără să fie păziți de soldați. (Fig. 15). Unul este în profil spre dreapta și celalalt spre stânga. Se vede arcadele închisorii cu câte o ușe și în fund o fereastră cu zăbrele și pe zidul care desparte celule sunt atârinate niște lanțuri. Horia și Cloșca șade pe câte un postament de zid, legați de mâni și de picioare cu lanțuri. Pe cap au căciuli și sunt îmbrăcați cu sarică prinsă la piept. Portretele lui Horia și Cloșca nu seamănă cu celelalte portrete ale lor, asemenea și scena închisorii nu seamănă cu Nr. 12, 13 și 33. Dedesubtul cadrului este scris: *Kloska und Hora im Gefängnis. | Beiße Rebellen in dem Großfürstenthum Siebenbürgen den 30. December. A: 1784. in der | Radecker Waldung gefangen genommen worden, și in partea dreaptă loh: Martin Will, excud: A. V. Gravură în aramă 25×16 cm.*

B. A. R. Nr. inv. 523. — A. VIII 56.

Portret amintit de D. A. Sturdza op. c. pag. 426 Nr. 2.

63.

Horia și Cloșca în închisoare. Gravura reprezintă fațada exterioară a închisorii; în partea de jos a zidului este o fereastră cu zăbrele în care se vede Horia, legat cu lanțuri de mâni, șezând pe un butuc și privește pe fereastră; în partea dreaptă este o scară care urcă la etagiul de sus, la un balcon, la capul de gardă, unde se vede doi soldați înarmați cu câte o halebardă, cari fac de pază. Deasupra, în partea dreaptă, la o fereastră cu zăbrele se vede bustul lui Cloșca care privește pe fereastră. Atât Horia cât și Cloșca sunt îmbrăcați cu sarici și pe cap poartă căciuli; portretele lor nu seamănă cu celelalte. La mijlocul balconului, unde fac de pază paznicii, este un felinar legat cu o frânghie trecută printr'o bârnă. În fund se vede o ușe și niște ziduri crenelate. Inchiisoarea reprezintă închiisoarea din

¹ Nic. Densușianu op. c. pag. 179 Nr. 742.

² Nic. Densușianu op. c. pag. 182 Nr. 753.

Alba-Iulia unde au fost transportați în ziua de 2 Ianuarie. Cloșca a fost închis într-o cameră mică de sub statuia lui Carol VI, în partea de miazăzi a fortăreții, iar Horia sub poarta cea nouă în partea de miazănoapte, amândoi erau păziți înăuntrul închisorilor de câte doi soldați și afară la ușe, altul.¹ În ce privește paza lor cu câte doi soldați înăuntru și după cum arată și gravurile Nr. 12, 13 și 33 se vede că se păstrează adevărul istoric. Dedeșutul cadrului scrie *Horja und Gloscka, Haupt anführer der Siebenbürgischen Rebellen | wie beyde in der Gefangenschaft sietzen*. Dedeșut cu litere gotice, scrie *Horja a Gloska, Slawni wudczowe Sedmihradstych Rebellantuw gak onj oba we wiezeny sediegy*. Litografie 18,5×25,5 cm. publicată în «Tesauru de monumente istorice» Tomul III 1864 pag. 297

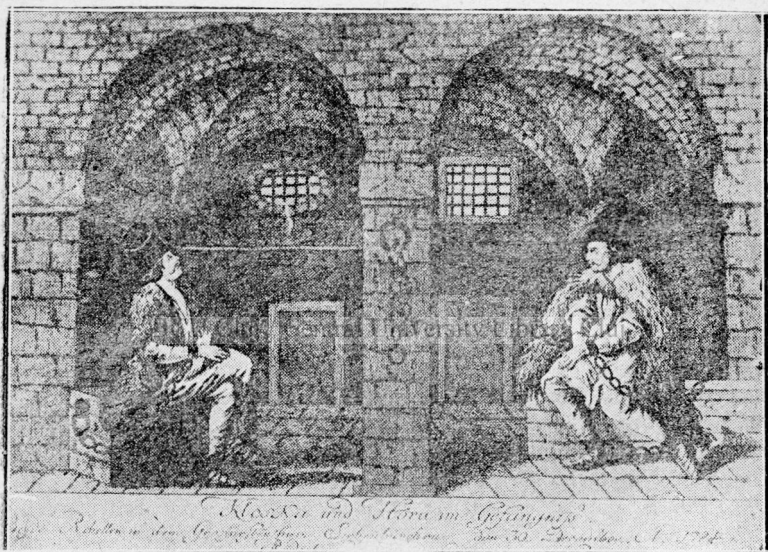

Fig. 15.

Nr. 5. Această litografie este o reproducere după o gravură în aramă anexată la cartea «Umständlicher Bericht von den in Siebenbürgen entstandenen unruhen» von G. M. Wien 1784. 8°.²

64.³

Un chip alegoric ce reprezintă executarea lui Horia și Cloșca. În mijlocul scenei se văd doi stâlpi de lemn, pe unul ținut portretul lui

¹ Nic. Densușianu. *Revoluția lui Horia în Transilvania și Ungaria 1784—1785*. pag. 420.

² A. Papiu Ilarianu «Tesauru de monumente istorice» Tomul III pag. 301 bis.

³ Numerele 64—65 nu se găsesc în colecția Academiei Române, le-am găsit amintite și descrise, le dau întocmai.

Horia, pe altul al lui Cloșca; din jos de portrete atârnă de stâlpi catenele închisorii. Dedesubt: *Kloscka. Hora. zwei Anführer, der Siebenbürg, Rebellen.* — 4°. Se găsește în Muzeul național din Pesta și în biblioteca Academiei de științe din Pesta.¹

65.

O gravură colorată reprezentând executarea lui Cloșca, scenă cu totul feroasă. Deasupra: *Vorstellung zwei Siebenburger Rebellen und Haupt anführer, wie selbe ihr Gerechtes Urtheil und wohl verdiente Strafe 1785 empfiengen.* Jos: *Nachdem Hora von untenhinauf, auf eine sehr langsame Art geraedert wurde der Körper gefiertheilet 2. das Eingeweide herausgerissen unter den Galgen begraben 3. Den Kopf auf Spise gestegt 4. die Theile in jene Ortschaften wo sie die Schändlichsten Aufruhren ausübten Theilweis auf den Galgen aufgenagelt wurde 5. Wird Kloczka geraedert und mit ihm auf die nehmliche Art Verfahren.* — 4°. Se găsește în biblioteca Muzeului transilvan din Cluj, colecția Alexandru Mike.²

Horia, Cloșca și Crișan.

66.

Siluețele în negru ale lui Horia, Cloșca și Crișan. (Fig. 16). Horia șade rezămat de un arbore, picior peste picior și cu pușca pe genunchi, în fața lui este Crișan îmbrăcat ca un husar ungar, cu o căciulă cu pană și cu 2 șnururi, cu ciucuri la spate. În picioare cisme scurte cu pinteni, în mâna stângă are un baston subțire și cu dreapta gesticulează. În urma lui este Cloșca, cu căciulă și îmbrăcat cu o haină aproape la fel cu a lui Crișan, este încins cu sabie, are cisme scurte cu pinteni și se joacă cu un câine. Dedesubt este scris în dreptul fiecăruia *Horia s. Nicola Ursz. Krischan Gyösg. Kloszka Ivan.* Mai jos scrie: *In Wien zu haben bey Antonius Aloysius Hoehnle Kupferst.*

Este o fantezie. Gravură în aramă, c. 1785, foarte fin executată. 24,5×11,5 cm. Portret amintit de *D. A. Sturdza* op. c. pag. 425 Nr. 1; *A. Papiu Ilarianu* op. c. pag. 302 bis.

B. A. R. inv. Nr. 526. — A. VIII 59.

Reproduceri: a) Litografie exactă publicată în «*Tesauru de monummente istorice*» Tom. III (1864) pag. 297 Nr. 3. 21,5×11 cm.

b) Litografie exactă făcută în *Stabilim. litogr. G. Voneberg, București*, [1864] dar fără inscripția *In Wien zu haben etc. etc.* 26×13,5 cm.

B. A. R. Nr. inv. 527. — A. VIII 60.

67.

Busturile lui Horia, Cloșca și Crișan. În stânga este a lui Crișan, în dreapta a lui Cloșca și deasupra a lui Horia. Aceste busturi seamănă cu Nr. 10, 34; 42, însă lipsește inscripțiile de jos. Toate sunt într'un cadru comun. Dedesubtul cadrului scrie *Capii revoluției țărănești din 1784.* Tabloul este făcut la *Jos. Drotleff, Sibiu* și editat de *Librăria «Națională» Bornemisa. Orăștie.* Cromolitografie. C. 1890. Cadrul total 45×72 cm.;

¹ Nic. Densușianu op. c. pag. 180—181 Nr. 744, 749.

² Nic. Densușianu op. c. pag. 182 Nr. 754.

bustul lui Horia 15,5×25 cm.; bustul lui Cloșca 15,5×25; bustul lui Crișan 15,5×25 cm.

68.¹

Horia, Cloșca și Crișan în grupă. Horia cu lanțul de aur la gât ține în mâna dreaptă o halebardă, iar în stânga o hârtie cu inscripția *Hora* | A° 17 | 84 dem | 30 × b. Jos: *Hora, und die übrigen Gehülften.* — 12°. Se găsește în biblioteca Muzeului național din Pesta.²

SCENE DIN RĂSCOALA ARDELEANĂ.

69.

Scena reprezintă o cârciumă acoperită cu paie. Afară la o masă stau trei țărani, cu o cană cu vin și se sfătuiesc. Toți trei au căciuli și

Fig. 16.

sunt îmbrăcați cu cămăși și cioareci, deasupra au sarici. Lângă ei, în dreapta este un om care ține un cal de frâu și bea dintr'o cană; în stânga sunt doi oameni cari ciocnesc cupele, cârciumăreasa care servește și un om rezemat de un stâlp. Se crede că cei 3 sunt Horia, Cloșca și Crișan, dar nu seamănă cu nici un portret. C. 1785.

Pictură în ulei 42 × 34 cm. Tablou amintit și descris de *Nic. Densușianu* op. c. pag. 188 Nr. 783. Anul c. 1785. Numele pictorului lipsește. B. A. R. Colecția de tablouri.

¹ Nr. 68 nu se găsește la Academia Română, l-am găsit descris și îl dau întocmai.

² *Nic. Densușianu* op. c. pag. 179 Nr. 741.

70.

Scena înfățișează o cârciumă acoperită cu paie, în fața cărciumii trei lăutari cântă și trei oameni joacă; la o parte, în dreapta, trei inși se sfătuiesc între ei. Se crede că cei trei ce se sfătuiesc ar fi Horia, Cloșca și Crișan, dar nu seamănă cu nici unul din tablourile cunoscute. Tablou amintit și de *Nic. Densușianu* op. c. pag. 188 Nr. 783.

Pictură în ulei c. 1785. Numele pictorului lipsește.

B. A. R. Colecția de tablouri.

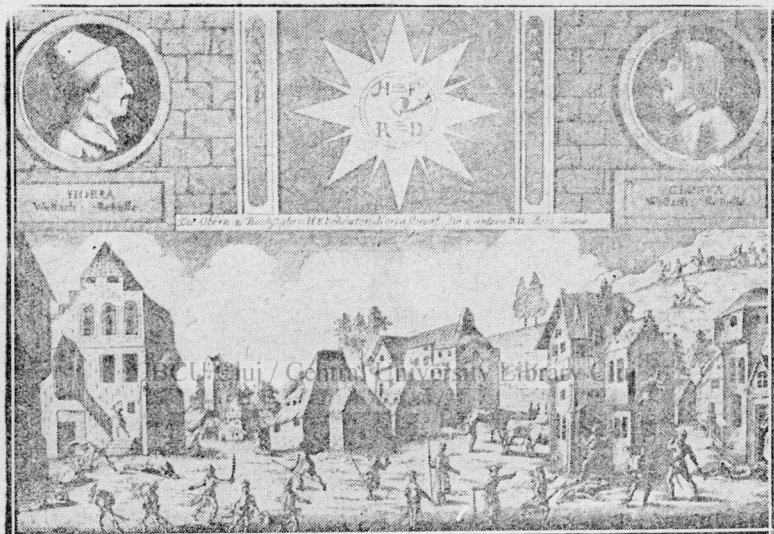

Fig. 17.

71.

HORJAH ZERSTAERT MIT SEINEN WALLACHEN EIN ADLIEHES SCLOSS.

Scena reprezintă pe Români sub conducerea lui Horia devastând și aprinzând un castel. Se vede o grupă de Români cu scări urcându-se pe zid și dărâmându-l și altă grupă intrând în curtea castelului. În primul plan îl arată pe Horia, cum îi conduce și le arată cu mâna castelul. El este cu spatele, dar se vede puțin fața întoarsă spre stânga. Pe cap are căciulă înaltă cu fundul de postav, părul este împletit într'o coadă lungă pe spate și este îmbrăcat cu o haină scurtă ungurească. În picioare are cisme și este încins cu sabie. Este o fantezie. Gravură în aramă 8 × 13 cm. Anul c. 1785. Numele gravorului lipsește.

B. A. R. Manuscrisul 373 foaia 23.

72.

Gravură împărțită în două. (Fig. 17). În partea de sus are: a) în stânga bustul lui Horia în profil spre dreapta într'un medalion circular și medalionul pe un fond care reprezintă un zid. Dedesubtul medalionului este un cadru dreptunghiular în care este scris *HORIA | Wallach: Rebelle*. Imbrăcămintea și figura la fel cu Nr. 2.

b) În mijloc este o stea cu opt colțuri mari și alte opt mici, este identică cu Nr. 21 (vezi descrierea dela Nr. 21).

c) În dreapta este bustul lui Cloșca în profil spre stânga, cu capul gol, într'un medalion circular și medalionul pe un fond care reprezintă un zid. Dedesubtul medalionului într'un cadru dreptunghiular este scris *Gloska | Wallach: Rebelle*. Imbrăcămintea și figura este la fel cu Nr. 25.

Partea de jos reprezintă atacul răsculaților asupra unor case nobiliare, cari sunt jefuite, luând lăzi, vite, oi și chiar omorînd. Pe un deal câțiva oameni opresc o căruță cu doi cai. Gravură în aramă. Anul c. 1785. Numele gravorului lipsește. Cadrul total al gravurii 25,5×17,5 cm.; bustul lui Horia 7,5×7 cm.; Steaua 7×7 cm.; bustul lui Cloșca 7,5×7,5 cm.; atacul 25,5×10,5 cm.

Tablou amintit de D. A. Sturdza op. c. pag. 426 Nr. 4.

B. A. R. Nr. inv. 525. — A. VIII 58.

Indice și tablouri.¹

I. Tabloul cronologic al gravurilor.

1784: 41, 56, 62.

1785: 1, 2, 3, 5, 6, 6 nota 1, 7, 7 a, 8, 9, 12, 13, 14, 15, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 35, 42, 44, 45, 45 a, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 58, 66, 69, 70, 71, 72.

1786: 30 a.

1788: 36.

1790: 20.

1815: 57.

1863: 41 a, 55 a.

1864: 1 a, 1 b, 2 a, 2 b, 5 a, 5 b, 6 a, 6 b, 6 c, 13 a, 26 a, 26 b, 26 c, 29 a, 29 b, 33, 41 b, 52 a, 55 c, 57 b, 63, 66 a, 66 b.

1866: 6 d, 26 c, 27 a.

1879: 4, 11, 53 a.

1882: 57 a.

1890: 6 e, 10, 10 a, 10 b, 29 c, 34, 34 b, 35 a, 43, 43 a, 43 b, 67.

1896: 10 c.

1899: 34 c.

..... (necunoscut anul execuției): 16, 17, 18, 19, 34 a, 37, 38, 39, 40, 55 b, 57 c, 59, 60, 61, 64, 65, 68.

II. Execuția portretelor.

1. Gravuri în aramă: 1, 2, 3, 5, 6, 6 nota 1, 7, 8, 9, 14, 15, 21, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 41, 42, 45, 45 a, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 62, 66, 71, 72.

¹ Numerele arată numărul de ordine din lucrare.

2. *Cromolitografii*: 67.
3. *Fotografii*: 4, 6 e, 10, 10 a, 10 b, 29 c, 34, 34 a, 34 b, 35 a, 43, 43 a, 43 b, 57 a.
4. *Heliogravuri*: 10 c, 34 c.
5. *Bust în ipsos*: 35, 51 nota 1.
6. *Litografii*: 1 a, 1 b, 2 a, 2 b, 5 a, 5 b, 6 a, 6 b, 6 c, 6 d, 11, 13 a, 26 a, 26 b, 26 c, 26 d, 27 a, 29 a, 29 b, 33, 41 b, 52 a, 55 c, 57 b, 57 c, 63, 66 a, 66 b.
7. *Originale (copii)*: 7 a, 22, 23, 30 a, 41 a, 53 a, 55 a, 55 b.
8. *Picturi*: 12, 13, 69, 70.
- * * * (*necunoscută execuția*): 16, 17, 18, 19, 20, 36, 37, 38, 39, 40, 44, 59, 60, 61, 64, 65, 68.

III. Indice pe autori.

- Adam (I.) — Viena. 6, 7 nota 2, 26, 29.
 Aloysius (Antonius) — Viena. 66.
 Artaria — Viena. 7 nota 2.
 Bahr (H.) — București. 11.
 Berecz (I.) Czezow. 5.
 Bilt (A.) — București. 11.
 Bornemisa. — Orăștie. 66.
 Bullmann (Georg). — Fuggerey. 56.
 Drotleff (Ios.) — Sibiu. 34 c, 67.
 Dubravski (R.) — Iași. 6 c, 26 c.
 Glatz (Theodor) — Sibiu. 10 a, 34 b, 43 a.
 Kauffman (Abraham) — Alba-Iulia. 50.
 Käre (Sigismund). 20.
 L. — Wien. 9, 39.
 Mangot (I.) 31.
 Mayr (Ioh.) — Regensburg. 54.
 Millot. 57.
 Moeglich. — Norimberg. 52.
 n. g. o. h. i. k. g. 3, 27.
 Neuhauser. 36, 44.
 Niculescu (I.) — București. 10, 34, 43.
 Parteni. — Iași. 6 c, 26 c.
 Predich (Hl.) — Alba-Iulia. 28.
 Popu (T.) — Pesta. 41 a, 55 a.
 Rehe (F. C.) — Königsberg. 7 a, 30 a.
 Rusz. 6 d, 26 c.
 Schedy. 57.
 Schuller (Frații). — Orăștie. 10 c.
 Stäber (Fr.) — Viena. 57.
 Șaraga (Frații). — Iași. 6 e, 29 c.
 S. 55 b.
 Venrich (G.) — București. 27 a.
 Voneberg (G.) — București. 1 a, 1 b, 2 a, 2 b, 5 a, 6 a, 6 b, 26 a, 26 b, 29 a, 29 b, 57 b, 66 b.
 Weszelyi (Ios.) 23.
 Will (Ioh. Martin). — Augsburg. 1, 7, 24, 30, 45, 62.
 * * * 2, 4, 5 b, 8, 10 b, 12, 13, 13 a, 14 (Erfurt), 15, 16, 17, 18, 19, 21, 24, 32 (Erfurt), 33, 34 a, 35, 35 a, 37, 38, 40, 41, 41 b, 42, 43 b, 45 a, 46, 47, 48, 49, 51, 52 a, 53, 53 a, 55, 55 c, 57 a, 57 c, 58, 59, 60, 61, 63, 64, 65, 66, 66 a, 68, 69, 70, 71, 72.

